

HİRİSTİYANLIĞA AKTARILMIŞ RİTÜELLER OLARAK İSİS KÜLTÜNDEKİ VAFTİZ VE GÜNAH ÇIKARTMA AYİNLERİ

Kürşat Haldun AKALIN (*)

ÖZ

Yalnızca İsis'in yerini Meryem'in almasıyla değil fakat bununla birlikte vaftiz ve günah çıkartma ayinlerinin uygulanmasıyla da, Mısırlı ana tanrıça dini olarak İsis tapınması Hıristiyanlığa aktarılmıştır. Suyu yıkanarak günahların silinmesi ve günahsız yeniden doğuşun gerçekleşmesini simgeleyen vaftiz, ilk İsis bağlıları arasında rağbet bulmuştur. Zira İsis ayinleri sırasında vaftizle veya Nil'in kutsal suyunu tapınanın başından aşağı dökmekle, onun tüm günahlarının silineceğine ve hatalarından da kurtulacağına inanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vaftiz, Günah çıkartma, İsis tapınması, Hıristiyanlık

ABSTRACT

The Sacraments of Baptism and Confessionism :

As a Method of İsis's Rituals Transmitted to Christianity

The cult of Isis as an Egyptian mother goddess faith, was absorbed into Christianity not only by replacing Isis with Mary but also by practising sacraments of baptism and confession. Baptism which symbolizes the washing away of sin and sinless rebirth had been popularized among the early Isis adherents. Because they believed that baptism or pour down the holy water of Nile to the devotee's head during the Isis rituals removes him or her all sins and errors. Every catholic receive to the church by baptism as infant, they stipulate to baptizedont take heed of all babies are innocent and harmless.

Keywords: Baptism, Confession, The Cult of Isis, Christianity

* Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi.

Giriş

Vaftiz, ekmek-şarap (komünyon = aşı-i rabbani), güçlendirme, günah itirafı, son yağlama, rahip takdisi ve nikâh olmak üzere yedi Kilise ayini (sırrı) içinde en önemlisi; suya batırmak ya da daldırmak anlamına gelen vaftiz ayinidir. Hıristiyanlığa giriş ya da kapıdan geçiş olarak nitelendirilen vaftiz ayiniyle, normal cinsel ilişki yoluyla kalınan hamilelikle aktarılan asli günahı kurtulduğuna inanıldığı için; çocuk daha bebekken Kilisede vaftiz edilir, bu ilk vaftizle vaftiz ismi de konulan bebeğin günahkâr olarak ölmesinden kurtarıldığına inanılır. Doğduktan sekiz gün sonra yapılan bu vaftiz ayiniyle Hıristiyanlığa alınan bu kişinin, İsa'nın uzuvlarından biri haline geldiği ve günahla girdiği şeytanın hizmetinden çıktığı, dua ve ilahilerle etkili bir şekilde aktarılır. Kutsal ruhtaki yaşama girişi olarak tanımlanan vaftiz ayiniyle, günahın sulara gömüldüğüne ve kişinin böylelikle arındığına inanıldığı için; vaftiz olmayan kişinin diğer Kilise sırlarına ulaşması da beklenilmemektedir. Anne ile babadan geçen ilk günah doğumunun sekizinci gününde yapılan vaftiz ayiniyle silinirken, yaşadığı her an içinde fiilen işlenen ve kişinin kendine ait olan hata ile suçları da, günah itirafı ile bağışlanır ve silinir. Bir başka yorumda, fiilen işlenen günahlarla kaybolan vaftiz inayetini yeniden kazanmak maksadıyla, günah çıkartma ayini düzenlenir. Kilise üyesi işlediği günahları veya düştüğü hataları, Kilisedeki günah çıkartma hücreesindeki papaza itiraf eder, pişmanlık bildirir, papazla birlikte tövbe eder. Kutsal ruha karşı işlenmediği sürece, hangi günahı işlemiş olursa olsun, itiraf ettiği hatalarından dolayı kişi papaz tarafından affolunur.¹

Sümerlerden Mısırlılara varıncaya hemen hemen tüm Bâtını dinlerde vaftiz ile günah itirafı vardır.² Tanrının huzuruna arınmış bir halde çıkmak inancıyla

- 1 “Benden yana olmayan bana karşıdır. Benimle birlikte toplamayan dağıtıyor demektir. Bunun için size diyorum ki, insanların işlediği her günah, ettiği her küfür bağışlanacak; ama Ruh'a karşı yapılan küfür bağışlanmayacak. İnsanoğlu'na karşı bir söz söyleyen, bağışlanacak; ama Kutsal Ruh'a karşı bir söz söyleyen, ne bu çağda, ne de gelecek çağda bağışlanacaktır.” (Matta 12: 30-32).
- 2 “Vaftiz, gizemlerdeki temel ritüeldi. Vaftiz töreni, su evinin tanrısı olan su tanrısı Ea'nın eski Sümer tapınak şehri Eridu'dan gelen antik bir törendi. Homerik ilahilerin okunduğu eski zamanlarda ritüel arınmanın kurtuluşun koşulu olduğunu ve insanların önceki tüm günahlarından temizlenmek için vaftiz edildiklerini duyardık. Piramit yazıları, Mısır firavunlarının, Osiris olarak ritüel doğum töreninden önce törensel bir şekilde vaftiz edildiklerini gösterir. Bazı gizem ayinlerinde vaftiz, sadece, kutsal suyun serpilmesiyle sembolize ediliyordu. Bazıları ise, tamamen suya girilmesini içeriyordu. İnisiyasyon salonlarında ve mabetlerde vaftiz için olan su depoları bulunmuştur. Eleusiste inisiyeler, ritüel olarak denizlerde arınıyorlardı. Lucius Apuleius, kendi inisiyasyon töreninde, bir günah çıkartma duasının ardından bir arınma banyosu yapmıştır ve daha sonra su serpmesi şeklinde bir vaftiz gerçekleşmiştir. Mitras gizemlerinde inisiyelere, günahlarından arınmaları için sü-

yapılan vaftiz ve günah çıkartma ritüelleri, bir İsis arınma ve yetişme yöntemi olarak asırlardır Mısır tapınaklarında uygulanmıştır.³ Mitolojik araştırmalar, tanrı anası namıyla pek çok yönden İsis'in yerini almış olan⁴ Meryem Ana'nın

rekli vaftizler yapılıyordu. Bu inisiyasyonlar Mart ya da Nisan aylarında oluyordu. Sonraki yüzyıllarda Hıristiyanlar da kendi dinlerine yeni geçen kişileri tam aynı zamanda vaftiz etmişlerdi. Hıristiyan ve Pagan ayinleri arasındaki benzerlikler, ilk Hıristiyanlar için aşikârdı. Kilise babası Tertullian şöyle der: 'Bazı gizemlerde, üyeler vaftiz yoluyla inisiye edilir ve onlar, bu vaftizin sonucunun, yenilenmek ve günahlarının cezalarının affedilmesi olduğunu düşünürler.' Tarsuslu aziz Pavlus'a göre, suyun tamamen içine girme şeklindeki vaftizde üç sembolik harekette bulunulur. Suyu girmek ölüm anlamına gelir, suyun altına dalma gömülme ve sudan çıkma ölümden diriliş anlamındadır. Vaftizin bu alegorik açıklaması, mistik ölümü ve ölümden diriliş temsil eden gizem ritüelleriyle tamamen aynı fikri paylaşır." Bkz. Freke T. ve Gandy P. *İsa'nın Gizemleri*, İstanbul, 2005, s. 51.

- 3 "Ölümler kitabında, Amon-Ra rahiplerinin mezar ötesi seyahatinin sembolik bir biçimde anlatılmaktadır. Ruhun ölümden sonraki bu uzun seyahatini, yakıcı bir yerde cezasını çekişini, yıldızsal bedeninin arınışını, kırk iki dünyalı yargıcın huzuruna çıkışını, Tot tarafından yargılanışını, sonunda Osiris'in ışığına dalıp ışık içinde değişime uğrayışını merak edip durmuştu. Kırmızı, varlığın Osiris'in ışığına doğru tırmanışını; siyah da, maddenin içine hapsoluşu temsil etmektedir, bu düşüş mahvoluşa kadar varabilir. Tanrıça, kucağında kapalı bir kitap olduğu halde, yere oturmuş murakabe yapar vaziyetteydi. Yüzü peçeliydi, şu satır dikkati çekmekteydi: 'Benim peçemi hiçbir ölümlü kaldıramamıştır. Zaaf sahibinin veya kötünün elde edeceği şey, çıldırma veya ölümdür; güçlülere ve iyileri bekleyen nimet ise hayat ve ölümsüzlüktür. Her harf ve her sayı, ilahi âlemde, entelektüel âlemde ve fiziki âlemde yankıları olan üç ögeli bir yasayı ifade etmekteydi. Buna göre 1 sayısına tekabül eden A harfi, ilahi âlemde kendisinden tüm varlıkların sadır olduğu o Mutlak Varlığı, entelektüel âlemde sayıların birliğini ve kaynağını, fiziki âlemde ise sonsuzluğun kürelerine kadar yükselen insanı ifade etmekteydi. Bir nolu sıfır, beyaz giysili bir maj ile temsil edilmekteydi. Beyaz giysi arılığı, asa buyruğu, taç da evrensel ışığı ifade etmekteydi. Böylece harften harfe ve sayıdan sayıya sıçraya sıçraya öğretmen öğrencisine sırların anlamını anlatmakta, onu İsis vasıtasıyla Osiris'in arabasına, alev alev yanan parlak yıldız ve en sonunda da majların tacına ulaştırmaktaydı. Bu taç, Tanrıyla birleşen ve özgürlüğe ermiş ruhların ebedi ölümüdür. Ateş sınavını, su sınavı izlemekteydi. Bir yanında iyilik meleği Hermanubis, diğer yanda da kötülük meleği Tifon. Duyularının esiri olan kişi, karanlıklarda yaşar. Sen karanlıkları ışığa tercih ettin. Öyleyse karanlıklarda kal da, gör halini. Eğer aday kupayı (içkiyi) devirip yere dökseydi ve kadına el sürmeseydi, on iki asistan gelip onu alacak ve beyaz giysiler giyinmiş majların tam mevcutla beklediği İsis sunağına görkemli bir şekilde götürceklerdi. Bu yüce müritlerin huzurunda bulunduğu sırada, İsis'in müridi, kendini, tanrıların huzurundaymış gibi hissetmekteydi. Böylece aday, hakikat ehlinin arasına katılmak üzere ilk adımını atmış olmaktadır. İsis Urani'ye doğru yükselmeden önce yerküresel İsis'i tanımak ve bilimi öğrenmek zorundaydı. Bu uzun çıkraklık dönemi sırasında hedefi bilmek değil, olmaktı." Bkz. Schure E. *Büyük İnisiyeler*, 1999, s. 145.

- 4 "İsa'nın anası Meryem'e verilen 'Tanrı Anası' unvanı, ilk olarak büyük İsis tapınmasının Mısır'daki en büyük merkezi olan İskenderiye ilahiyatçıları tarafından üçüncü yüzyılın sonlarına doğru verilmiştir ve dördüncü yüzyılda Hıristiyanlığın zafer kazanmasından sonra Meryem bu unvanla daha çok anılmaya başlamıştır. 400 yıllarından hemen önce Epiphanius, gerçek bir tanrı gibi Meryem'e tapan kadınları kınıyordu. Bununla birlikte 430 yılları civarında Hıristiyan ilahiyatçısı olan Ptoclus bir vaazında, Meryeme tanrısallık

yanında, kurtuluşu vaat eden Kilise ayin ve ibadetlerinin de İsis tapınak usullerini devam ettirdiği sonucuna varmaktadır. Vaftiz inayetinin kazanılmasını ve korunulmasını sağlayan bu iki ayin sayesinde, kişinin tanrı (ya da önce İsa ve sonra da Baba) ile barıştırıldığı duygusu kişiye ve cemaate yerleştirilir. Katolik Kiliselerin tamamında Protestan Kiliselerinin ise bir kısmında halen uygulanmakta olan bu yedi ayin, özellikle İngiltere ve Amerika'da etkili olan Kilise karşıtları (nonconformist) tarafından bütünüyle reddedilmiştir. Kilise dışında kurtuluşun gerçekleşeceğini, Kilisede uygulanan bu ayinler ve yortularla hatta günlük ve haftalık cemaat ibadetleriyle kişinin asla ruhunu kurtaramayacağını öne süren Kilise karşıtları, bu iman nedeni yüzünden Kilisenin yedi sakramentine hiç itibar etmemiş; cemaat halinde toplu kurtuluş ve arınma yerine, mesleki etkinlik üzerine kurdukları bireysel gayret ve kişisel seçilmişlik öğretisini geliştirmişlerdir. Katolik dogmanın Kilise duvarları içine hapsettiği ve cemaate pasif katılım halinde gerçekleştirdiği kurtuluş ve ibadet tarzları, özellikle son bir asır içinde gerçekleşen bilimsel çalışmalar vaftiz ve günah çıkartma ayinlerinin mitolojik kökenini gözler önüne sermiştir. Roma'da ve Yunanistan'da ağlama günleriyle anılan İsis⁵, tıpkı kucağındaki İsa ile resmedilen Meryem gibi oğlu Horus'la birlikte tasvir edilmiştir.

atfeden bit konuşma yapıyor, Meryem'i Tanrı Anası ve Tanrı ile insan arasındaki aracı olarak tanımlıyordu. 431 yılındaİskenderiye piskoposu Cyril, Efes'teki bilinen bir vaazında Meryem'le ilgili olarak, İsis ve İsis'in kopyaları olan Efes'in tanrıçaları Diana veya Artemis'in soluşuyla insan kalbinde boşalan yerin varsayıldığı gibi Meryem ile dolabileceğini anlattı. Bu vaaz sonucu olarak insanların büyük bir memnuniyeti altında o zamandan beri Meryem, cennetin yüce kraliçesidir. Bir hikayede, Meryem'in İsa ve melekleri tarafından mucizevi bir şekilde Cennete götürüldüğü yayılmaya başlanmıştır. Yükselme festivalinde kutlanan bu olay, altıncı yüzyılda Kilise tarafından tanınmıştır. Şu anda bu yortu, Roma Katolikliğinin büyük şenliklerinden biridir ve reformlar sırasında İngiltere Kilisesi tarafından durdurulduğu için, şimdi yavaş yavaş Anglo-Katoliklerin yardımıyla tekrar revaç kazanmaktadır. Bu festival, İsis'in benzerleri olan Diana ve Artemis'in büyük festivalinin tarihi olan 13 Ağustos'da kutlanmaktadır. Böylece insanlar, Meryem'in nasıl tanrıçaların yerini aldığını görebilir. İsis, deniz ve denizcilerin tanrıçalarının koruyucusuna dönüşmüştür. Meryem İsis'in yerini aldıktan sonra, Roma Katolik ülkelerinde sıklıkla anılan 'deniz yıldızı' unvanını da almıştır." Bkz. Weigall A. *Hristiyanlığımızdaki Putperestlik*, İstanbul, 2002, s. 60.

- 5 "Pavlus'un zamanında, Greko-Romen dünyada popüler olan gizem, tarihsel kaynağı antik Mısır'a uzanan gizem, tarihsel kaynağı antik Mısır'a uzanan İsis kültüydü. Mısır tanrıçası İsis'e tapınmak, İtalya'ya yaklaşık M.Ö. 2. yüzyılda takdim edilmişti. İsis'in mabetleri Suriye'yi yaklaşık M.Ö. 7.yüzyılda süslemişti ve üç yüz yıl sonra Yunanistan'daki Akropolis'in ayağında İsis için muazzam bir mabet inşa edilmişti. Yakın bir süre sonra, her Yunan şehrinde ve köyünde bir İsis mabedi bulunmaktaydı. İsis, Greko-Romen dünyada bir tapınma objesi oldu. İsis'e tapılması, M.Ö. birinci yüzyılda Roma'da yayılmıştı ve Vespasia'sın zamanından sonra İsis'e tapınmak tüm Batı Avrupa'ya yayılmıştı. İsis'e kesinlikle inanılmasının nedeni, öte dünyada yargı tahtının önüne geldikleri zaman, İsis kendileri için aracılık yapardı, İsis'in aracılık yaptığı insanlar asla ölümsüzlükten mahrum

Tıpkı Dionysus, Mithras, Kibele vs, gibi Roma-Yunan dünyasına hakim olan gizemli dinlerin yerini alarak onları günümüze kadar taşıyan Hıristiyanlık gibi; Hıristiyanlığın kökenini oluşturan bu pagan dinlerinden İsis tapınması da, her bir inananın insan biçiminde tasvir edilen yüceler yücesi Tanrı'nın (Ra'nın) huzuruna ruhen çıkabilmesi için ruhunu arındırması ilkesine veya koşuluna dayanmaktaydı. Zira her şeye kadir ve kusursuz olan bu Güneş tanrısı Ra'ya, ancak arınmış ve lekesiz olan kimselerin ruhları çıkabilirdi. Ölen kişinin ruhu bir tüyle ölçülür, ruhu tüyden ağır gelen tanrının cemalini görmekten yoksun kalırdı. Şu halde, bu dünyada vaftiz olarak ya da suyla yıkanarak günahlardan arınmak, tapınak rahibine günahlarını itiraf ederek cezasından kurtulmak; öldükten sonra bedenden çıkan ruhun ceza almadan doğrudan Güneş'e katılması için önemli bir koşul, daha doğrusu ciddi bir sınav ya da sorgulamadır. İsis tapınması Roma İmparatorluğu'na girdiği anda, vaftiz ve günah çıkartma sırları, o sırada etkili olan neredeyse tüm dinlere nüfuz etmiş ve tapınak ibadetlerine de biçim vermiştir. Orfeus şenlikleri kadar Artemis da, vaftiz ve günah itirafı seanslarını kendilerine uyarlamak zorunda kalmışlardır. Çünkü gizemli dinlerin mucizesi olan bu dünyada ilahla karşılaşmak veya öldükten sonra ruhunu tanrıya teslim etmek imanı, sadece ve sadece, kişinin ruhunun arınmışlığı ve günahattan temizlenmişliği kuralına dayanmaktadır.

Kutsal Kitap'ta Vaftiz ve Günah Çıkartma

Kitab-ı Mukaddes, Torah'ın kendisi olan ilk beş kitap ve peygamberlerin kitapları ile tarih kitaplarından oluşan Eski Ahit ile Yeni Ahit'ten yani Yunanca yazılmış İnciller, elçilerin işleri ve mektuplardan meydana gelmektedir. Eski Ahit'te suya batırma, su serpmeye, suyla ıslatma şeklinde gerçekleşen dinsel tören olarak vaftize rastlanılmamaktaysa da; asırlardır tüm pagan (putperest) dünyada yaygın olarak uygulanan ölüm-yeniden doğuş ayinini İsa'nın ölü-

olmazdı. Önüne gelen ruhlar, huzurunda itiraflarını yaparlardı ve kalpleri adalet terazisinde tartıldıktan sonra ebedi hayata kavuşurlar ya da günahlar için uygun cezalar alırlardı. Tapanları İsis'e iki ayrı kapasiteyle bakıyordu: birincisi üzüntüler leydisidir ve ikinci olarak İsis oğlu Horus'u büyüten Tanrıça Ana'dır. İsis, Eleusian gizemlerindeki ağlayan ana tanrıça Demeter ile özdeşleştirilirdi. Ana tanrıça, bebek oğlu Horus ile birlikte resmedilmekteydi. Tanrıça İsis anaçtı, sevginin, korumanın, yaratıcı hayatın ve iffetin sembolüydü ve göğün tanrıçası olarak itibar edilmekteydi. İsis bu tür erdemlere sahip olduğundan dolayı, kültürde çok sayıda takipçi cezbetmişti. İsis'in mabedi, şu anda Kilisenin merkezi olan Vatikan tepesindeydi ve Kilise Tanrı Anasına (Meryem'e) aynı kapasitede tapmaktadır. M.S. 430 yılları civarında Hıristiyan teoloğu Proclus, Meryem'e tanrısallık atfeden bir vaaz veriyor, Meryem'i tanrının anası ve tanrı ile insan arasındaki aracı olarak adlandırıyordu. İskenderiyeli Cyril Efes'teki bilinen bir vaazında, Meryem hakkında öylesine terimler kullandı ki; kişi, İsis'in ve onun karşılığı olan Efeslilerin büyük tanrıçası Diana veya Artemis'in yok oluşuyla insan kalbinde boşalan yeri doldurmak için Meryem'in sunulduğunu hissedirdi." Bkz. Sakioğlu M. *İsa Haçta Öldü Mü, İstanbul, 2004*, s. 301.

mü ve yeniden dirilişi olarak kişiselleştirerek devamlılık kazandırmış olan Hıristiyanlar; Eski Ahit'teki tanrı vaadiyle ilgili bazı ifadeleri⁶, vaftizin işareti veya onayı olarak kabul etmişlerdir. Böylece Hıristiyanlar, vaftizin kaynağının Eski Ahit olduğunu öne sürerek, vaftizin bir paganist uygulama olduğu gerçeğini unutturmak istemişlerdir. Vaftize dayanak kılınan bu Eski Ahit ifadelerine göre, Yahve son derece üzgündür; çünkü seçip yücelttiği halkı yasına uymakta, Adem ile Havva'nın yediği elmanın vebali uluslar kadar İsrailileri de sarmakta, tüm bedenleri ve ruhları günaha sürüklemektedir. Artık Yahve, bu sefer bütün uluslarla yeni bir anlaşma (ahit) yapmanın gerekli olduğunu bildirir, kutsal ruhu göndereceğini vaat eder olmuştur. Eski Ahit'teki bu ifadeleri, *'Tanrının tapınağı olduğunuzu ve Tanrının Ruhunun sizde yaşadığını bilmiyor musunuz'*⁷ ifadesiyle yorumlayan Pavlus; böylece, tanrının ruh olduğu ve ruhuyla tüm canlılara hayatı sunduğu, dolayısıyla tanrının ruhunu bedeninde taşıyan insanı tanrısallaştırdığı, genel olarak tüm ruhların taş ve tahta gibi cisimlere girerek girdiği her cismi (putu) inananlarına tapınak kıldığı vs., içeriğindeki eskinin imanına devamlılık kazandırdığı gibi; tanrı ruhunun suda saklı olduğu, İsraililerin Mısır köleliğinden kurtuluşu sağlayan Kızıldeniz'i yürüyerek geçmelerinin suyla vaftiz sayesinde mümkün olduğu, Nuh'un gemisinin dahi suyla-vaftizle esenliğe kavuşmanın bir işareti demek olduğu vs., tarzındaki Eski Ahit yorumlarının Hıristiyanlar arasında yaygınlaşarak ve rağbet bularak Kutsal Kitap'ın vaftize dayanak kılınmasına neden olmuştur.

Vaftizle günahattan kurtulduğuna ve ikinci defa tanrının çocukları olarak doğduğuna inanan Hıristiyanlar; suyla ve sözle yeniden dünyaya getiren bir sır olarak algıladıkları vaftiz sayesinde⁸, kutsal ruhtaki yaşama giren bu ki-

6 "Yeremya çağırılıyor; Rab bana şöyle seslendi, ana rahminde sana biçim vermeden önce tanıdım seni, İsrail ve Yahuda halkıyla Yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor, atalarını Mısır'dan çıkarmak için ellerinden tuttuğum gün onlarla yaptığım antlaşmaya benzemeyecek, onların kocası olmama karşın bozdular o antlaşmamı, ama o günlerden sonra İsrail halkıyla yapacağım antlaşma şudur; Yasamı içlerine yerleştirecek yüreklerine yazacağım, onların Tanrısı ben olacağım, onlar da benim halkım olacak. De ki, Rab Yahve şöyle diyor: ülkeye dönecek putları oradan söküp atacaklar, onlara tek bir yürek vereceğim içlerine yeni bir ruh koyacağım, onlar halkım olacak ben de onların Tanrısı olacağım, putlara gönülden yönelenlere gelince yaptıklarının aynısını başlarına getireceğim, böyle diyor Rab Yahve. Rab Yahve böyle diyor, yaptığınız kötülükten dönün, günahın sizi yıkıma sürüklemesine izin vermeyin, yaptığınız bütün kötülükleri atın üzerinizden, yeni bir yürek yeni bir ruh edinin. Üzerinize temiz su dökceğim arınacaksınız, sizi bütün kirliliklerinizden ve putlarınızdan arındıracağım, size yeni bir yürek verecek içinize yeni bir ruh koyacağım, ruhumu içinize koyacağım, kurallarımı izlemenizi buyruklarıma uyup onları uygulamanızı sağlayacağım, Rab Yahve böyle diyor." (Yeremya 1: 4-5, 24: 7, 31: 32-34, 32: 27)

7 Bkz. 1. Korintlilere 3: 16-17.

8 "Vaftizde O'nunla birlikte gömüldünüz ve O'nu ölümden dirilten Tanrı'nın gücüne iman ederek O'nunla birlikte dirildiniz. Mesih İsa'ya vaftiz edilenlerimizin hepsinin O'nun ölü-

şinin, İsa'nın öldürüldükten sonra gömülmesini ve dirilmesini simgeleyen vaftizle yeni bir insan haline geldiğine inanırlar. Vaftize kutsal ruhla yeniden canlanma adını veren Hıristiyanlar, bu banyo sayesinde sudan ve ruhtan doğduklarına inandıkları gibi, vaftizli kişinin aydınlandığına ışık çocuğu veya ışığın kendisi olduğuna da iman ederler.⁹ Vaftizle günahın suya gömüldüğüne ve aydınlanarak parlak bir ışık haline geldiklerine inanan Hıristiyanlar, bu kutsal banyoyla tanrı krallığına girmenin ön koşulu olarak ileri sürülen sudan ve ruhtan doğduğunu, tanrının vaftiz armağanıyla dökülen her suyla günahların silinip döküldüğünü savunmaktadır. Beyaz elbisesi içindeki vaftizle İsa'nın giyildiğini ve kutsal ruhla yeniden doğduğunu belirten Pavlus, kişinin ruhunu arındıran ve kendisini de kutsal kılan bu banyoyla tohum olarak adlandırılan tanrı sözünün canlandığını savunmuştur.¹⁰ Vaftiz yoluyla günahtan ve günaha azmettiren şeytandan kurtulma gaye edinildiği için, şeytan kovma duası okunur ve şeytanı reddettiği ayin sırasında sürekli tekrar edilir. Kilise otoritelerine

müne vaftiz edildiğini bilmez misiniz? Baba'nın yüceliği sayesinde Mesih nasıl ölümden dirildiyse, biz de yeni bir yaşam sürmek üzere vaftiz yoluyla O'nunla birlikte ölüme gömüldük. Eğer O'nunkine benzer bir ölümden O'nunla birleşmişsek, O'nunkine benzer bir dirilişte de O'nunla birleşeceğiz. Artık günaha kölelik etmeyelim diye, günahlı varlığımızın ortadan kaldırılması için eski yaradılışımızın Mesih'le birlikte çarmıha gerildiğini biliriz. Bir kimse Mesih'te ise, yeni yaratıktır; eski şeyler geçmiş, her şey yeni olmuştur. Bana gelince, O'nun çarmıhı aracılığıyla dünya benim için ölüdür ben de dünya için, önemli olan yeni yaratılıştır." (Romalılara 6: 3-5).

- 9 "Bir kimse sudan ve Ruh'tan doğmadıkça Tanrı'nın Egemenliğine giremez. Musa'nın yasasını hiçe sayan bir kimse, iki ya da üç tanığın sözü üzerine acımasızca öldürülür, sizler ise aydınlandıktan sonra acılarla dolu büyük bir mücadeleye dayandığınız ilk günleri anımsayın. Dünyaya gelen her insanı aydınlatan gerçek ışık vardı, bir zamanlar karanlıktınız ama şimdi Rab'de ışıksınız, ışığın çocukları olarak yaşayın, çünkü ışığın meyvesi her tür iyilik doğruluk ve gerçekte görülür. Kurtarıcımız Tanrı, iyiliğini ve insana olan sevgisini açıkça göstererek bizi kurtardı, bunu doğrulukla yaptığımız işlerden dolayı değil kendi merhametiyle yeniden doğuş yıkamasıyla ve kurtarıcımız İsa Mesih aracılığıyla üzerimize bol bol döktüğü Kutsal Ruh'un yenilemesiyle yaptı, öyle ki O'nun lütfuyla aklanmış olarak ümit içinde sonsuz yaşamın mirasçıları olalım." (Yuhanna 3: 3, 5-8).
- 10 "Söz dinleyen köleler gibi, kendinizi kime teslim ederseniz, sözünü dinlediğiniz kimsenin köleleri olduğunuzu bilmez misiniz? Ya ölüme götüren günahın, ya da doğruluğa götüren söz dinlerliğin kölelerisiniz. Eskiden günahın köleleri olan sizler, adandığınız öğretinin özüne yürekte bağlandınız. Günahtan özgür kılınarak doğruluğun köleleri oldunuz. Mesih İsa'ya iman ettiğiniz için hepiniz Tanrı'nın oğullarısınız. Mesih, inanlılar topluluğunu suyla yıkayıp Tanrısal sözle temizleyerek kutsal kılmak için kendini feda etti. Vaftizde Mesih'le birleşenlerinizin hepsi Mesih'i giyindi. Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı vardır. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz. Ve eğer Mesih'e aitseniz, o zaman İbrahim'in soyundansınız, vaade göre de mirasçilersiniz. Bazılarınız böyleydiniz; ama yıkandınız, kutsal kıldınız, Rab İsa Mesih'in adıyla ve Tanrımızın Ruhu aracılığıyla akladınız. Ölümlü değil, ölümsüz bir tohumdan, yani Tanrı'nın diri ve kalıcı sözü aracılığıyla yeniden doğdunuz." (Romalılara 6: 15-18).

göre, insan ya şeytanın tarafında olacaktır ya da şeytana karşı durarak tanrının yanında yer alacaktır. Tanrının kendi suretinde yarattığı bir varlık olarak vaftiz olan kişinin yüzüne üç defa dua okunur ve her seferinde yüzüne üflenir. Böylece bedenindeki şeytan ve cin gibi hilekâr ya da kötü sayılan ruhların çıkıp gitmesi, dualar sayesinde sağlanır. Şeytanı reddettiğini bildirerek ve şeytan ismi söylendiği anda da üç defa tükürerek gerçekleşen vaftiz ayininde kutsanan birey suya üç defa daldırılır, her defasında teslis ismi tekrar tekrar anılır. Kilise töreniyle vaftiz olmuş bir kimse artık kendisine ait değildir ölüp dirilen İsa'nın hizmetindedir, Kilise sırlarını almaya hazır ve ayinleriyle bu sırları koruyup aktarmaya ehil bir kişi haline gelmiştir. Yargılama günü gelmeden ve ölmüş kişi Osiris'in başkanlığındaki mahkemenin huzuruna getirilmeden önce, her dindar mutlaka günahlarını İsis rahiplerine itiraf etmek zorundadır. İsis rahiplerine göre, mutlak saflık isteminin ve zihin kontrolünün kişisel olarak günah çıkartmayla çok yakından bağlantısı bulunmaktadır. Hıristiyanlıktaki günah çıkartmanın dayanağını, İncil'deki ifadeler¹¹ oluşturmaktadır. Bu anlamıyla, Hıristiyan Kiliselerinde olduğu gibi İsis tapınaklarında da, günah çıkartma ritueli, birlikte uyum halinde yaşama duygularını pekiştirmekte, kişisel sırları yok etmek yerine tam tersine bağlılığı ve içtenliği arttırmakta ve pekiştirmektedir. Günahtan dolayı duyulan kişisel nedamet duyguları olmaksızın affın olmayacağına, bağışlama yetkisinin veya gücünün sadece Kilisede ve görevli rahiplerde olduğuna, bütün Katolikler iman etmiştir.

İşlenen günahlarla ve düşülen hatalarla kaybolan vaftiz inayetini yeniden kazanmak maksadıyla Kiliseye kabul edilen kişi, Kilise adına affetme yetkisine sahip olan papaza itirafta bulunur. Gerçi İncillerde, Yahya'nın vaftiz ettiği kişilerin günahlarını itiraf ettiğini yazmasına rağmen, açıklanan günahların Yahya tarafından affedildiği hakkında hiç bir ipucu bulunmamaktadır. Ayrıca, filen işlenen günahların ve gizlice beslenen kötü niyetlerin papaza ayrıntısıyla anlatılarak pişmanlık dilenmesini belirten hiçbir ifadeye İncillerde rast-

11 "Onların imanını gören İsa felçliye, oğlum, cesur ol, günahların bağışlandı dedi; insan oğlunun yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu bilirsiniz. Göklerin Egemenliğinin anahtarlarını sana vereceğim, yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak, yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak. Size doğrusunu söyleyeyim, yeryüzünde bağlayacağımız her şey gökte de bağlanmış olacak, yeryüzünde çözeceğiniz her şey gökte de çözülmüş olacak, yeryüzünde aranızdan iki kişi dileyebilecekleri her hangi bir şey için uyuşurlarsa göklerdeki Babam dileklerini yerine getirir, nerede iki ya da üç kişi benim adımla toplanırsa ben de orada onların arasındayım. Sen başıma zeytinyağı sürmedin ama bu kadın ayaklarıma hoş kokulu bir yağ sürdü, bu nedenle sana şunu söyleyeyim, kendisinin çok olan günahları bağışlanmıştır. Baba beni gönderdiği gibi ben de sizi gönderiyorum, üzerine üfleterek, Kutsal Ruh'u alın, kimin günahlarını bağışlarsanız bağışlanır, kimin günahlarını bağışlamazsanız bağışlanmaz kalır." (Matta 9: 2, 6; Yuhanna 20: 22-23).

lanılmamaktaysa da; Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunda resmi tek din haline gelmesiyle birlikte, büyük perhiz gününde tövbekârların günahlarını Kilisedeki papaza itiraf etmeleri zorunlu kılındı. Böylece tövbekârların, kutsal perşembe Kilisedeki günah çıkartma hücrelerinde, büyük küçük her günahı affetme yetkisiyle donatılmış papazın huzurunda günahlarını itiraf etmesi ve papaz tarafından affa uğradığının bildirilerek huzura erişmesi gelenekselleşmiştir. Kutsal perşembe günü yılda en az bir defa papaza günahlarını itiraf etme yükümlülüğünü üstlenmiş Katolik ve Ortodoks Kilisesine bağlı Hıristiyanlar; tövbe ettikleri günahı bir daha işlememeye azmetmekte, içtenlikle pişmanlık duygularını ifade etmektedirler. Anglikan Kilisesi, günah çıkartmanın gerekliliğini benimsemiş olsa dahi, Evharistiya ayini sırasında yapılan günah çıkartma duasıyla bu yükümlülüğün yerine getirildiğini belirtmektedir. Protestan Kiliselerinin büyük bir çoğunluğu, papazın Tanrı adına günahı affetme yetkisinin bulunmadığına ikna olduğu için, affa ulaşmada kişinin kendi kendine ve içtenlikle dua edip yakarmasını yeterli bulmaktadır.

Cennet ve cehennem gibi ahiret hayatına ait tek bir kelimeye rastlanılmayan Tevrat'taki, özellikle suçun hesabını¹² çocuklarından, üçüncü, dördüncü nesillerinden sorarım vs., gibisinden ifadelerden; Yahve'nin cezasının da ödülünün de bu dünyayla sınırlı olduğu ve ölümden sonraki hayatı kapsamadığı gibi bir hükme kolaylıkla varılabilir. Oysa Tanrı-insan ilahla karşılaşma sırrına ulaşmak ve başkalaşarak tanrı gibi olmak ümidiyle oluşan gizemli dinlerin asırlardır uyguladığı ruhani arınma yöntemi olarak günah itirafı ve affı; yargılanmanın dehşetini hissederek ölümden sonraki hayata inanmanın bir sonucudur. Tevrat'ı da kapsayan Eski Ahit'de İsraililer, ölümden sonraki hayat konularıyla asla ilgilenmemiş, yakınlarına öldükten sonra kavuşacaklarına hiç ihtimal vermemiş, ölümlerinde birlikte Yahve ile olan ilişkilerinin son bulacağına inanmışlardır. Yenilgiler, istilalar, yıkım, açlık, kıtlık, borçlanma, fakirlik vs. gibi durumlarla fakat bu dünyadaki hayatta dahi olsa günahları bağışlayan ya

12 "Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın, çünkü ben Tanrının Rab kısıkanç bir Tanrı'yım, benden nefret edenin babasının işlediği günahın hesabını çocuklarından üçüncü dördüncü kuşaklardan sorarım, ama beni seven buyruklarına uyan binlerce kuşağa sevgi gösteririm, Tanrının Yahve'nin adını boş yere ağzına alma, çünkü Yahve adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır. Adımı Yahve adını senin önünde duyuracağım, lütfetmek istediğim kişiye lütfedecek acımak istediğim kişiye acıyacağım, ancak yüzümü görmene izin veremem çünkü yüzümü gören yaşayamaz, görkemim oradan geçerken seni kayanın kovuğuna sokup geçinceye kadar elimle örteceğim, elimi kaldırdığımda, sırtımı göreceksin ama yüzüm görülmecektir. Ben Yahve'yim, Yahve, acıyan, lütfeden, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin ve sadık Tanrı. Binlercesine sevgi gösterir, suçlarını, başkaldırlarını, günahlarını bağışlarım. Hiç bir suçu cezasız bırakmam. Babaların işlediği günahın hesabını oğullarından, torunlarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım." (Çıkış 20: 1-7).

da cezalandıran Yahve'nin kendisi olsa dahi; kişinin neslinin ve ulusunun Yahve tarafından affolunması için, günah sunusunu belirleyen ya da suçu günah keçisine yükleyen kâhine karar verme yetkisi verilmiştir.¹³ Tanrı ile insanın kesinlikle birbirinden ayrıldığı, insanın dışındaki tanrının ölmesi ve dirilmesinin olmadığı Museviliğin günah sunusunun aksine; ruhani arınma ve ölümden dirilme duyguları üzerinde odaklaşan Roma-Yunan uygarlığının gizemli dinlerinde¹⁴, tanrıyla içten ve gönülden bir bağlantı kurulmakta, hastalıkta

13 “İki elini tekenin başına koyacak, İsrail halkının bütün suçlarını, isyanlarını, günahlarını açıklayarak bunları tekenin başına aktaracak. Sonra bu iş için atanan bir adamla tekeyi çöle gönderecek. Teke İsrail halkının bütün suçlarını yüklenerek ıssız bir ülkeye taşıyacak. Adam tekeyi çöle salacak. İsrail halkı taptığı teke ilahlara (teke görünümlü cinlere) artık kurban kesmeyecek. Bu yasa kuşaklar boyunca geçerli olacak. Sonra kâhinler tekeleri keserler. Bütün İsrail halkının günahlarını bağışlatmak için tekelerin kanını sunağın üzerinde günah sunusu olarak sundular. Çünkü kral yakmalık sunu ve günah sunusunu bütün İsrail halkı adına sunmaları için buyruk vermişti. Oymakların sayısına göre, bütün İsraililer için günah sunusu olarak on iki teke sundular.” (Levililer 16: 20-22, Sayılar 29: 7-11).

14 “Gizemler, kişinin kendi kendine verdiği bir karara dayanan, tanrıya yakınlaşma yoluyla bir tür esenliğe kavuşmayı amaçlayan bir kişisel din biçimidir. Gizemlerin uygulamasının arkaplanını oluşturan (yalın, yaygın ve tam anlamıyla bu dünyaya ait) bir kişisel din biçimi vardır: Adak adama yada adak dini denen uygulama. Bu uygulama ilkçağ dünyasının çok öncesine uzanır; gerçekten de Hıristiyanlıkta bile, Protestan yada ussalcı düzeltmelerin yoketmeyi başaramadığı yerlerde bugün bile varlığını sürdürmektedir. Derin bir keder, esenlik yada derman arayışı, iman boyutu vardır burada; adak yazıtlarda kişinin alacağı kararda doğaüstünün karışmasına, hayallere, görüntülere seslenilmesi az rastlanır bir durum değildir ve her şeyden önce bir başarı deneyimi söz konusudur. Diagoras'ın, tanrıların kurtardığı denizcilerin sundukları adaklar hakkında dediği gibi; denizde boğulmuş olanlar da tanrılara adak sunma fırsatı bulabilmiş olsalardı, tanrıların esirgediklerinin sayısı çok daha fazla olurdu. Ama dünya sağ kalanlara aittir ve sağ kalan her kişide şu amansız kesinlik duygusu vardır: tanrılar yardım etti. Mısır tanrıları özellikle de Serapis ile İsis sağaltımda uzmanlaşmıştır. Bütün dünya İsis'e onurlar vermekte adeta yarışır, çünkü onu gören hastalar şifa bulur. Sağaltım için alınan ücretler adak yerleri için önemli bir gelir kaynağı oluşturmuş olsa gerektir. Hastalıktan bir türlü başını alamamış şair Tibullus, İsis'in sadık mümini sevgili Delia'sı aracılığıyla kendisine yardım edeceğini umar, İsis'in tapınağında bulunan ve bu tanrıçanın sağaltma gücüne tanıklık eden üzerinde tasvir bulunan bir dolu tablete atıfta bulunur. Sağlığına kavuşursa Delia, tapınağın girişinde Mısırlı rahiplerin ortasında oturacak ve günde iki kez yüksek sesle İsis'e senada bulunacaktır. Bu uygulamaya tanrılığın güçlerine sesli ve herkesin içinde övgüler düzerek adağın yerine getirilmesi karşılığında şükranında bulunma denir. İsis tapınımla ilgili bir başka uygulama da, Anadolu tapılarında olduğu gibi sağaltımın bir ön gereği olarak günahların itirafıdır. Bunun bir tür ruh çözümleme niyetine terapik etkileri olmuş olmalı. İsis ile yoldaşı tanrıların kayrası, zenginlik ve para kazanmak dahil yaşamın başka alanlarından da eksik olmaz. Servet sahibi olmak bile Serapis'in bir armağanıdır ve adaklar Serapis'e 'bereketi veren kurtarıcı' diye adanır. Hatta Serapis etkisini, vergilerin indirilmesi için bile kullanabilir. Bir Mısır metnine göre, oradan oraya dolaşan İsis, uğradığı bir evin hanımı tarafından iyi karşılanmaz; bunun üzerine İsis'in yanında bulunan akrep kadının oğlunu sokar ve ev yanmaya başlar. Ama o sırada yağın yağmur, ateşi söndürür. İsis de merhamete gelip, küçük çocuğu

şifa bulunması veya beladan kurtulması için kişisel ve serbestçe dualar edilmekte, gönülden geçen her konuda adakta bulunulmakta ve istediği kurbanı dilediği tanrıya adamada kişi tamamıyla serbest bırakılmaktaydı. Yasaya bağlanan kişinin suç bildiriminden başka hiçbir karar serbestisinin olmadığı ve doğrudan kâhinin türünü belirlediği bu günah sunusu, kişinin yeniden dirilişte ruhunu arındırmak için değildir, günah keçisiyle Yahve'nin bütün ulusu cezalandırma hiddetinden kurtulmak istenmediği gibi, kâhinin günahı affetme yetkisi de yoktur. Hıristiyanlığa girip kurumsallaşmış olan günah itirafı ve affının Eski Ahit'te hiç dayanağı yoktur, doğrudan başkalaşım gizemleriyle¹⁵

iyileştirir. Bu, akrep sokmasına ve havaleye karşı bir büyüdür; büyü duasında çocuk, İsis'in oğlu Horus ile özdeşleştirilir; yanmakta olan (havaleli) Horus ile kurtuluşu, çeşitli Mısır ve Yunan belgelerinde yer almaktadır. İsis'in, Demeter'le olduğu gibi Ay ve Persephone ile de özdeşleştirilmesi; İsis'i, hem aydınlığın ve hem de yeraltının yani öteki dünyanın hâkimi kılmaktadır. Ama her durumda asıl vurgu, İsis'in bu evrendeki yönetme, buradaki yazgıları değiştirme ve bugünkü koruyucu gücüne yapılmaktadır. Erginlenme törenlerinin gerçekte nerede ve nasıl ortaya çıktığı, İsis gizemleriyle ilgili ana sorunu oluşturmaktadır. Aslında İsis gizemleri hakkında en eski yazınsal tanıklık Tibullus'a aittir. İsis ikonografisinin de birinci yüzyılda ortaya çıktığını görüyoruz. İsis'e tapanlar, özel bir erginlenmenin olduğunu söylerler. Gerçek İsiakos, keten giysileri ve tıraşlı kafasıyla değil, dindarca ve filozofça yönelimiyle belli olur. İsis tapınması garip bir manzara sunar. Hiç bir cinsel simge yoktur. İlkçağ gizemlerinde genelde var olan ve Yahudi ya da Hıristiyan bakış açısına bir kusur gibi gelebilecek örgütlenme, dayanışma ve tutunum noksanlığına ağı basmaktadır. Dinsel ayrımların ve bilinçli grup kimliğinin yokluğu, bırakalım afroz etmeyi, her hangi bir sapkınlık düşüncesinin bulunmayışının yanında, rakip tapılar arasında katı sınırların olmaması anlamına da gelmektedir. Pagan tanrılar hatta gizemlerin tanrıları bile birbirlerini kıskanmazlar, deyim yerindeyse açık bir toplum oluştururlar. Gece ve gündüz, karanlık ve aydınlık, aşağı ve yukarı karşıtlarıyla ilgili bütün gizemlerde dinamik bir ölüm ve yaşam paradoksu vardır; ancak Yeni Ahit'te (özellikle Pavlus'un mektuplarından Titus 3: 5'de 'yeniden doğum banyosu' ile Yuhanna'nın İncilindeki 3: 56'da ruhsal yeniden doğuşta) İsa'nın ölümünün ve tinsel yeniden doğuşun anlatıldığı bölümlerdeki kadar açık ve ünlenmiş olanı yoktur." Bkz. Burkert W. *İlkçağ Gizem Tapıları*, İstanbul, 1999, s. 31.

- 15 "İsis inisiyeye törenlerinde başkalaşmaya, İsis'in tapınanlarına sonsuz yaşamı sunmasıyla ulaşılabileceğine inanılır. İnsiyeye sırasında katılımcının bu dönüşümü ile cemaate kabul edilmesini, Lucius, İsis'in bütün insanlar tarafından 'kutsal ve ezeli-ebedi kurtarıcı' olarak kabul görmesinin bir sonucu sayar. Tanrıça İsis'in ellerinde ölüm kapısı vardır, yaşama geçiş kapısının muhafızıdır, inisiyeye geçiş sırasında, gönüllü ölüm terbiyesi ve doğrudan kurtuluş talimi görülür. Tapınma gizemlerine huşu halinde susarak giren tapınanlarına, sonsuz yaşam müjdeleri verilir; bir kere daha yenilenen yaşam eğitimi ve eğilimi üzerine kurulması ve böylece tanrı inayetinin açığa çıkması sayesinde de, tapınanları yeniden doğuma muktedir kılanlar. Hıristiyanlığın yazılı kaynaklarındaki ifadelerine bakıldığında zaman, bu gizemli dönüşümü dikkate alan üyeliğe giriş (vaftiz) töreniyle ilgili anlatılanlar arasında bol miktarda benzerliklerin olduğuna tanıklık edilir. Hiçbir kimse de, Yeni Ahit ile bu gizemli dinleri (İsis) daima aynı arınma yöntemini kullanmış olduğu gerçeğini inkar edemez. Ne zaman ki, Pavlus, vaftiz olarak İsa'yla birlikte ölen ve böylece de dirilerek yeni yaşamında yürüyen, ruhun peşinden giden bir kimse kurtuluşa ermiştir vs., gibi sözleri mektuplarında tekrar etmişse; biliniz ki Pavlus'un bu sözleri, İsis gizemli törenlerindeki

İsis/Serapis tapınaklarından¹⁶ geçmiştir, Artemis mabetlerinde etkili bir ayın tarzı gücüne ulaşmıştır. Ancak Hıristiyanlara göre, Museviliğin temelini teşkil eden günah-kefaret-kurban hesabından ve kâhinin arabuluculuk hizmetinden Yahve'nin bıkmış usanmış olması, merhamet ve adalet istemesi; Eski Ahit'in süresinin tamamladığının ve Yeni Ahit'e geçildiğinin kesin işaretidir. Tapınağın yıkılmasıyla (M.S. 70) birlikte günah sunusu kurbanlarının filen yapılmaz hale gelmesi, Hıristiyanlarca Museviliğin sonu olarak algılanmıştır.

Kilisedeki Vaftiz Gizemlerinin Mitolojik Kökeni:

İsis/Serapis Tapınak Ayinleri

İsis/Serapis tapınak ritüellerinin temel işlevi, bedene hapsedilmiş ruhun bu dünyadan ruhsal âleme yani öteki dünyaya gidişinde kötülüklerden arın-

mabet rahiplerinin sürekli tekrar ettiği nakaratlarla tam bir benzerlik içindedir. Günümüz İncil metinlerine ve Pavlus'un mektuplarına bağlanarak Hıristiyanların, vaftizle girdikleri kutsal ruh içinde ezeli ve ebedi yaşamı ummaları ya da ölümden dirilerek sonsuz yaşamla ödüllendirilmeyi dilemeleri, asla, İsis gizemlerine katılan tanrıça tapınanının ümidinden farklı bir dileğin veya eğilimin dışına çıkamaz. Aralarında hiçbir farklılık yoktur, çünkü, İsis tapınanları, ölümden sonra yaşamın ruhani varlıkları haline geleceklerini veya bilinçsiz gölgeler olarak her yerde var olacaklarını kesinlikle bilirler. Ancak, ikisi arasındaki belki de en bariz farklılık, tanrıça İsis'in, kendisine iman ederek törenlerine katılan herkese ölümden dirilme mutluluğuna ulaştırmasına rağmen; Hıristiyanlıkta, insanlardan yalnızca çok az bir kısmının seçilmiş bulunduğu, bu yüzden de üyeliğe vaftizle alınmasının çok ağır bedellerinin olduğu telkinidir." Bkz. McCabe E.A. *An Examination of the İsis Cult with Preliminary Exploration into New Testament Studies*, Plymouth, 2008, s. 57.

- 16 "Yaygın olarak kullanılan adlandırılmasıyla İsis misyonunun en geç M.Ö. 4.yüzyıldan itibaren başladığı tespit edilebilir. 333/332 yılında Pire'de bir İsis tapınağının bulunduğu kanıtlanmıştır, ama Libyalı Ammon'a tapınma, Yunanistan'da daha 6.yüzyıldan beri görülmeye başlamıştır. Ammon'a tapınma daha sonra İtalya ve İspanya'da gelişmeye başlar ve Serapis ile özdeşleştirilir. Serapis daha en baştan itibaren, o dönemde artık sadece yer altı dünyasının ve ölümlerin hükümdarı değildir, aynı zamanda Güneş tanrısı da olan Osiris'in varlığında ortaya çıkar. Serapis, Zeus yada Jüpiter ile eşitlenerek, Roma zamanında evren hükümdarı Kosmokrator olur. Serapis'e tapılmasını destekleyen önemli bir neden, İsis'le olan bağlantısıdır. İsis evrensel bir tanrıça konumuna yükselmişti, birçok diğer tanrıçanın örneğin gök tanrıça Nut, Hathor yada Maat'ın özünü kendi varlığına katıyordu. Capua'daki bir yazıtta İsis'ten, 'o ki her şeydir' diye bahsedilir ve Narmuthis'li İsidoros'un M.Ö. 1.yüzyıla ait ilahisine göre bütün halklar İsis'e tapar. Gökyüzünün efendisi ve doğal düzenin temsilcisi niteliğiyle bütün kader güçleri İsis'in kontrolü altındadır ve böylece İsis bu amansız kader güçlerinden kaçınmak isteyen herkes için büyük önem taşır. Kadere karşı Zeus'un elinden bir şey gelmez, İsis'in elinden gelir. İsis buna ek olarak, başarı ve zenginlik bahşeder, eski rollerini yani koruyucu tanrıçalığı ve çaresizlerin yardımcılığını oynamaya da devam eder. Adına eklenen regina, İsis'in evrensel kraliçe olduğunu kanıtlar. Ruhun refakatçisi olarak o, bu dünya ile öte dünya arasında bağlantı kurar. İsis kültü Mısır sınırlarının dışında yeni biçimler geliştirmiştir, çünkü rahiplerin ve yardımcılarının yanında bir cemaat ön plana çıkmaktadır. Roma'da İsis kültü, Sulla'dan (M.Ö. 88-78) itibaren belgelenmiştir ve Roma İmparatorluğunun hemen hemen bütün vilayetlerinde adım adım İsis tapınakları inşa edilir." Bkz. Hornung E. *Ezoterik Mısır*, İstanbul, 2009, s. 87.

masını sağlamak, bedenin kirlerinden temizlenmiş ruhu tanrısal ışık diyarına taşımak olmuştur. Vaftiz ayiniyle, katılımcının, dünyadaki görünen ve bilinen halinin dışına çıkıp kutsal ruha girerek başkalaşma gizeminin kökeninde, asırlar öncesinde binlerce yıldan beri İsis tapınaklarında uygulanan suyla arınma törenleri yatmaktadır. İsis inisiye tarzında olduğu kadar Pavlus Hıristiyanlığında da, vaftiz ayinlerini düzenlemenin temel hedefi, katılımcılarına kurtuluş ümidini¹⁷ aşlamak ve tapınanların yeniden kurtuluş imanını pekiştirmektir. Tıpkı İsis tapınaklarında olduğu gibi ilk kurulan Pavluscu Kiliselerde de kadın ile erkekler eşit olarak birlikte bulunmakta¹⁸, aynı mekânda dua edip yakarmaktadır. Pavlusizmi dolayısıyla günümüz Hıristiyanlığını Yahudilikten ayıran en önemli niteliği olarak görülen, İsraililerin seçilmişliği ayrımcılığına bir son vererek ve hatta daha da ileri giderek İsraililerin tanrısı Yahve'ye tapanlar asla kurtuluşa eremeyecektir diyerek tüm ulusları kapsamaya yönündeki eşitlik anlayışı ile, İsis'in her ulustan insanların tapınağa alınması serbestisi arasında da tam bir uyum ve benzerlik vardır. İbadethanelere kadınların da girmesini¹⁹ sağlayan Pavlus tarafından kurulan ilk Kiliselerde düzenlenen vaf-

17 "Kurtuluşa erişmeyle ilgili olarak hem İsis tapınması ve hem de Pavluscu Hıristiyanlık, kendi izleyicilerine ölümden sonra sonsuz yaşamı vaat etmektedir. İsis tapınması, ayinlere katılmanın bir karşılığı olarak kendi düşkünlerine sonsuz hayatı sunmaktadır. Bütün kesimlerinden halkın böyle bir tapınmaya katılımı halinde, herkesin kurtuluşa ermeyi garanti altına aldığına inanmış olması da çok muhtemeldir. Oysa Pavluscu Hıristiyanlıkta, kurtuluşa erişmenin bedeli ayinlere düzenli katılmak değildir, kurtuluşa ermek için gayret saf edilmesi gerektiği konusunda ciddi şekilde uyarılma vardır. Pavlus, mektubunda (Efeslilere 2: 8-9) uyarır. İsis tapınmasında da kurtuluş görüşü çalışmasıyla ya da tanrının hizmetine girmeye doğrudan alakalı olduğundan, ayinlere katılımlara yardım maksatlı bir giriş ücreti dahi alınmakta, inisiye olarak katılımcılara düzenli bir perhiz uygulanmakta, bekarlık yasasına bağlı kalmaları sıkı sıkıya telkin edilmektedir. Lucius da İsis tapınanları için benzeri şeyleri söylemiştir; şayet İsis'e tapan bir kimse, imanlı ve itaatkâr ise, kendisini tapınağın ve tanrıçanın hizmetine adanmışsa, kaderinde kendisine vaat edilen kurtuluşa elleriyle ulaşacaktır." Bkz. McCabe E.A. *An Examination of the Isis Cult with Preliminary Exploration into New Testament Studies*, Plymouth, 2008, s. 90.

18 "Pavluscu Hıristiyanlık ile İsis tapınması pek çok yönden dikkate değer ortak nitelikleri taşıırken, yine de, bu, her iki dinin birbirinden farklı olan yönleri hiç yoktur anlamına gelmez. Kavramlardan bazısı diğerlerine kıyasla anlam yönüyle çok daha vurgulu da olabilir. Mesela, kadınların tapınağa gelip ayinlere katılması yönüyle, İsis tapınmasında neredeyse tam bir serbestlik ve eşitlik hakimdir. İsis tapınması, kadınların erkeklerle eşitliği ve ibadetlere tapınakta katılma serbestliği üzerinde çok yoğun bir şekilde alakadar olmuştur." Bkz. McCabe E.A. *An Examination of the Isis Cult with Preliminary Exploration into New Testament Studies*, Plymouth, 2008, s. 87.

19 "İsis tapınmasının Pavluscu Hıristiyanlıkla kıyaslanması durumunda, Pavlus; etnik bariyerleri yok etmesi sırasında veya ümitsizliğe kapılarak Yunanlı ve Yahudiyi defterden silerken dahi, tanrının insanlar arasında kurduğu bu ayrımcılığa son vermek istemiş, farklı etnik grupların farklı ilahlara değil de aynı tek tanrıya (İsa'ya) tapınma serbestliğini getirmeyi tasarlamıştır. Pavlus, Yunanlı ile Yahudi arasında hiç fark yoktur, derken, aslin-

tiz ayini, hemen her yönüyle İsis tapınaklarında uygulanan suyla arınma ve yağla günahlardan temizlenme arınmasının²⁰ aktarılması olsa dahi, aralarında bazı farklılıklar²¹ da yok değildir. Belki en önemli benzerliği, vaftiz ayininin, gerek İsis tapınaklarına ve gerekse de Hıristiyan Kiliselerine giriş izni veya diğer gizemlere (ayinlere) katılmayı sağlayan bir ön şart olarak önemsenmiş olmasıdır.²²

da bu ümitsizliğini açığa vurmaktadır. Belli bir etnik gruptan gelen insanların dışlanarak kurtuluştan ve tapınmadan nasiplendirilmemesi hoşnutsuzluğunu, Pavlus mektuplarında (Galatyalılara 3: 28) öne çıkarmaktadır.” Bkz. McCabe E.A. *An Examination of the İsis Cult with Preliminary Exploration into New Testament Studies*, Plymouth, 2008, s. 89.

“İsis, kadın ve her üremeye elverişli bir varlık olarak kabul ediliyor. Sayısız adı olan tanrıçadır, İsis. İsis sırasıyla gökyüzünün kraliçesi, Ceres, Venüs adlarını alıyor ve şöyle diyor: ‘Ben doğayım, nesnelere anası, tüm cisimlerin sahibesi, maneslerin (tanrılaştırılmış ölümlerin) kraliçesiyim, gökyüzü sakinlerinin ilkiyim. Tanrıların ve tanrıçaların tek biçimli türüyüm. Tüm evreni biçim biçime sokarak, binlerce isim vererek törenlerle tapındığı eşsiz gücüm ben.’” Bkz. Plutark *İsis ve Osiris*, İstanbul, 2006, s. 71, 173.

20 “Mütevazı bedeni içinde büyüyen Horus, dünyadadır artık. Daha genç iken gökten gelmiş ve babasının şanını üzerine giyinmiştir. İlkinde henüz çocuktur ve suyla vaftiz olmuştur. İkincisinde ise, kutsal yağ ile sıvazlanmış ya da tanrının oğlu olarak anılmıştır. Bedenine özellikle de saçlarına sürülen yağla, yüceler yücesi babasının şanını yansıtmıştır. Ayinde rahibin sözleriyle biçimlenen gizemlilik içinde iki misli vaftiz gerçekleşmiş olmaktadır. Vaftiz ayininde, İsis tapınaklarındaki rahip, suyla seni günahlarından temizliyorum ve yağla da seni günahlarından arındırıyorum, diye seslenmektedir.” Bkz. Massey G. *Ancient Egypt: The Light of the World* Vol.2, London, 1907, s. 669.

21 “Pavluscu Hıristiyanlıkta da İsis tapınmasında da vaftiz ayini düzenlenmektedir. Ancak bu demek değildir ki, her ikisi de tıpatıp birbirinin aynısıdır ve aralarında hiç farklılık yoktur. Benzerlikler çok fazla olsa dahi, farklılıklar da vardır. En dikkat çekicisi, inisiye esas olarak yerine getirilen vaftiz tapınak salonunda gerçekleştirilmek yerine, İsis tapınağında yukarıdan su akan bir odada (banyoda) yapılmasıdır.” Bkz. Massey G. *Ancient Egypt: The Light of the World* Vol.2, London, 1907, s. 667.

22 “Törenlere katılarak inisiye olan her İsis tapınanının kendinde gerçekleşen bu kişisel başkalaşım veya dönüşüm; sofu Lucius’un ifadesiyle, İsis bağlularının gözlerinin önünde veya tanıklığıyla, adayın geleneksel banyo ibadetini tamamlayarak bu İsis tapınma töreninde inisiye olması sayesinde gerçekleşmektedir. Cemaate katılımı sağlayan bu vaftiz banyosu sonrasında, arındırıcı su herkesin üstüne serpilmekte, böylece kurtuluştan törene katılan herkesin nasiplenmesinin sağlandığına inanılmaktadır. Adayın vaftiz banyosu ve katılanların da üstüne su serpilmesi tarzında gerçekleştirilen bu inisiye ayininin İsis tapınmasında bir tür vaftiz kültü olarak çok rağbet edildiğini, K.Bath araştırmalarında ifade etmektedir. İsis tapınmasında vaftiz ayininin birinci sırayı aldığı hakkındaki görüşünde, K.Barth, asla yalnız değildir. Tertullian da, vaftizle ilgili yazdığı pek çok yazısında, İsa bağlularının ancak vaftiz yoluyla kutsal ayinlere kabul edileceğini ve vaftiz ayini yapılmış bir kimsenin Kiliseye ve ayinlere alınmayacağını, kutsal ayinlere banyo yoluyla giriş yapılacağını ve cemaate alınacağını açıkça bildirmiştir. Oysa, Romalılar, İsis gibi bu gizemli yabancı tarzlarına, uzun zamandan beri alışkındılar. Arkeolog Witt, Hıristiyanlık ayinlerine girişi sağlayan ve inisiye töreni olarak büyük önem verilen vaftiz ayininin, gerçekte, İsis tapınmasında vaftiz uygulaması olarak uzun süreden beri tapınaklarda tekrar edildiğine tanıklık etmektedir.

İsis dininde olduğu kadar Hıristiyanlıkta da, vaftiz yoluyla cemaate alınan ve tapınak müdavimi haline getirilen dindarlar; yeniden dirilişi sağlayan veya aynı anlama gelen kurtuluşu vaftiz yoluyla²³ elde etmek isteseler dahi, öldükten sonraki bu iki diriliş beklentisi arasında bile tam bir farklılık²⁴ vardır. İsa'nın bedensel dirilişini yadsıyan ve Hıristiyanların da tıpkı birer İsa gibi bedensel olarak dirileceğine iman etmeyen herkesi sapkın ilan eden Kilise erki, bahşedilen bu yeni hayatın ruhani olacağına ısrar etmiştir. Yeniden doğuş ya da kutsal ruha katılarak sonsuz yaşama kavuşma emeliyle Hıristiyan Kiliseleri, İsis tapınaklarından devir aldıkları vaftizi²⁵ daha bir kaç günlük bebeklere bile uy-

Denilmektedir ki, İsis gizemlerine (ilahla karşılaşmak, ölümden dirilmek, sonsuz yaşama kavuşmak vs..) ulaşabilmek için, kesinlikle, başlangıç ya da giriş vaftizi olmak kaçınılmazdır. Banyo yoluyla arınma ve su ile vaftiz olma töreni, diğer bütün gizemli dinlerde bilinmekte ve ısrarla uygulanmaktadır." Bkz. McCabe E.A. *An Examination of the İsis Cult with Preliminary Exploration into New Testament Studies*, Plymouth, 2008, s. 61.

- 23 "Apuleius'un temel arınma inisiyesi, yıkanma ve üzerine su serpmeye olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Yunan-Roma uygarlığında vaftiz yoluyla arınma, Lucius'un özenle ilgilendiği cemaate alınıp törenleri kapsamında, özellikle de Korint'teki İsis tapınmaları yoluyla rağbet bulmuştur. Vaftizin ayrıntılı tanımlamasını yapmış olan Apuleius, daha ikinci asrın üçüncü çeyreğinde yazdığı 'Metamorphoses' anlatısında şöyle demektedir: 'Rahip, takındığı son derece uysal ve mütevazı bir hal içinde, etrafını çevreleyen bağlular kalabalığı arasında, cemaate alınacak kişi öncelikle banyoya alınır. Banyoya girip (balneas) iyice temizlendikten sonra, alşıldığı şekilde su dökülür (suetolavacro), Mithras (yani Korint'teki İsis tapınağının yüce rahibi) tanrılara ettiği huşuu halindeki duada sürekli af ve günahlardan arınmayı niyaz etmektedir, rahiplerin aynı cümlelerle tekrarladığı tövbe nakaratları altında inisiye olacak kişi üzerine yavaş yavaş su dökülür (circumrorans), rahip döktüğü her damla suyla kişiyi arındırmaktadır (abluit), bu kutsal banyoyla ve söylenen tılsımlı sözlerle ruhani arınma inisiyesi de tamamlanmaktadır." Bkz. Ferguson E. *Baptism in the Early Church : History, Theology and Liturgy in the First Five Centuries*, Cambridge, 2009, s. 54.
- 24 "Mazideki Mısır'ın gizemli ayinlerine şöyle bir bakıldığında, Güneş ilahı Osiris hakkında dahi bir çekişmenin olduğu, derhal fark edilir. Güneş ilahı Osiris mi yoksa oğlu Horus mu, İsis düşünlerini kurtuluşa ulaştıracaktır, bu kesinleşmiş değildir. Hangi tanrı gerçek tanrı olarak kabul görmektedir, yoksa her üçü de gerçek tanrının farklı birer görünümüleri midir, bu bile belli değildir. Ancak burada sorun şöylece ortaya konulabilir, quodammadorenatus ifadesiyle Lucius, kurtuluşa ermekle aslında doğrudan doğruya yeni bir yaşamı veya kelimenin tam anlamıyla yeniden doğuşu kast etmiştir. Apeleius, quodammado kelimelerini tekrar ederken, en azından yeniden doğuşun nasıl gerçekleşeceğinin tam anlamıyla bilincindedir. İsis'in düşünlerinde tapınaklarda adanmış vaftiz hizmetinin bir sonucu olarak, Lucius'un tanımladığı inisiyeyle umulan bu yeniden doğuş, yeni bir yaşam ya da ölümden dünyaya geri dönüş içeriğini taşıdığı için; Nicodemus'un sorusuna aldığı (Yuhanna 3: 1-8) ruhtan doğmayan tanrının egemenliğine giremez yanıtı farklı bir mahiyettir." Bkz. Wedderburn A.J.M. *Baptism and Resurrection*, Tübingen, 1987, s. 264, 335.
- 25 "İsis tapınak ayinleri içinde vaftizin ön sırayı aldığını öne süren bir görüşü çürütmeye kalkışmak, öncelikle, Yunan-Roma mitolojik uygarlığı dönemleri boyunca tanrı-insanlara ait kılınmış efsanelere dayanan gizemli dinlerin tamamının etkisini reddetmeyi gerektirecektir. Kaldı ki, İsis dini tarafından özel olarak destek görmüş olan insan-tanrı efsanelerinin

gulamış olmakla, aslında bir İsis geleneğini tekrarlamaktadırlar. Apuleius'un²⁶ ve Tertullian'ın anlattıklarına bakılırsa, tanrısal bir kudret yüklenen vaftiz sırasında dökülen veya serpilen suyla, kişinin sadece temizlenmeyeceği²⁷ aynı zamanda da kötü heveslerden de kurtularak ruhen arınacağı duygu ve emeli²⁸;

içerdiği ölümden yaşama dönüş hali dahi, Nil nehrinin arındırıcı tılsımının tesirine uğramaktadır. Sonsuz yaşama kavuşma süreci ise, vaftizle üyeliğe alınmayla başlamaktadır. Vaftizle inisiye olan bir tapınak müdaviminin, kendi şahsında, Osiris'in yaşama dönüşünün yeniden sahne alması dahi; herkeste, ölümden sonra yaşama arzusunu doruğa çıkaracaktır. Papirus belgeleri üzerinde yapılan araştırmalarda, suyla yapılan vaftizin, en azından bütün Mısır'daki İsis tapınaklarında olduğu, ölüm ve ölümden yaşama geçiş ile vaftiz arasında doğrudan bir bağlantı kurulduğu; Apuleius'un tanıklığıyla, çok erken dönemlerden beri, en azından yeniden dirilmek ümidiyle İsis tapınaklarında vaftizin yapıldığı, kesinleşmiştir. Papirus belgelerine dayalı olarak, ilk olarak, suyla yapılan vaftizin yaşama geçiş ya da öldükten sonra yeniden yaşamak ümidi üzerine kurulan bu doğrudan bağlantının bir sonucu olarak, bebekken ölenlerin dahi vaftiz edilmeleri, İsisinisiye ayininin Hıristiyan Kiliselerine ne ölçüde etki ettiğini göstermesi bakımından son derece ilginçtir. Apuleius'dan edindiğimiz bilgileri de dikkate aldığımızda, vaftizin İsis tapınmasında ne kadar büyük öneme sahip olduğunu anlayabiliriz." Bkz. Pearson B.W.R. *Corresponding Sense: Paulus, Dialectic and Gadamer*, Brill, 2001, s. 325, 329.

- 26 "İsis dininin ve gizemlerinin tanınmasında ve içeriğinin anlaşılmasında, Apuleius'un Metamorphoses adlı yapıtı önemli bir belgedir. Bu dine kabul edilen ve İsis'in rahibi olma onurunu kazanan Apuleius anlattığı İsis ayinleri ve gizemli sembolleri, bu dinle ilgili ayrıntıların tanınması açısından dikkat çekicidir. Mısır'ın gök tanrıçası Nut ile yeryüzü tanrısı Geb'in kızı olan İsis, Mısır tahtının kişileştirilmiş biçimiydi." Bkz. Dürüşken Ç. *Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul, 2000, s. 128.
- 27 "Roma İmparatorluğunun Delas ve Pompei kentlerindeki İsis tapınaklarında, banyo ve vaftiz yapmayı kolaylaştıran su sistemlerinin dahi inşa edildiği, son zamanlarda yapılan kazılarda açığa çıkmıştır. Latin bir Hıristiyan yazar olan Tertullian, İsis ve Mithras tapınaklarında uygulanan vaftiz törenlerinde suyun nasıl sistematik bir şekilde kullanıldığını, ayrıntısıyla tarif etmiştir: 'İsis tapınanları, düzenli olarak evlerini, tanrı suretlerini, tapınaklarını suyla yıkamakta ve tapınak katılımcılarının üzerine su serpmektedirler. Apollinarian ve Pelusian oyunlarında bile, yeni doğmuş olanlarını suya daldırmakta ve kendileri de suya batarak tutamadıkları sözlerinden ya da adaklarından azat edileceklerine inanmaktadırlar. Zira, bunların da ataları, su ile her şeyin silindiği, kötülüklerin ve günahların döküldüğü duygusunu kendilerine aşılamışlardır. Böylece, onlar da, kutsanmış suyla yıkandıkları takdirde ya da üzerlerine bu özel sudan serpilmesi halinde arınacaklarına iman etmiş, arınmanın sonucunda tanrıların kendilerini koruyup kayıracaklarından emin olmuşlardır. Kutsal suyun serpilmesiyle tanrıdan nasıl bir yardım ve destek alındığı, suyun nasıl tanrısal bir kudreti taşıdığı vaftiz ayininden başka anlatılamaz.' Tertullian, antik dönemde puta tapan kimselerin dahi, suyla temizlenmeyi veya arınmayı ibadet haline nasıl getirerek suya verdikleri önemi bu şekilde açıklamaktadır. Tertullian'a göre, suya yüklenen bu kutsal ve ruhani kudret, yaşayan tanrının hizmetine girmenin ön koşuludur." Bkz. Ferguson E. *Baptism in the Early Church : History, Theology and Liturgy in the First Five Centuries*, Cambridge, 2009, s. 54.
- 28 "Antik Mısır'da, Pharaoh ya da cemaate alınacak bir şahıs üzerine su dökülerek veya bir tastaki suyu başından aşağı dökerek, söz konusu kişinin ruhen arındığına inanılırdı. Apuleius eserinde, circumrorans deyimini bir tas içindeki kutsanmış suyun birkaç defa başından aşağıya dökülen veya üzerine su serpilen kişi için kullanmıştır. Vaftizle ilgili bir

İsis tapınaklarında olduğu kadar, bunun Roma'da biçimlendiği Serapis ve Mithras tapınaklarında tapınanlarda da vardır. Vaftiz²⁹ banyosu sonrası perhize (oruç) girilmekte, gizemlerle tanışılmakta ve kutsal yemek yenilmektedir. Günümüz İncillerinde de İsa'nın vaftizi³⁰ son akşam yemeği örneğinde anlatılmıştır. İsa'nın vaftizi dahi İsis tapınaklarında yapılan ve dine kabulünü³¹ sağlayan su dökme arınmasının tipik bir uyarlamasıdır.

Günümüz İncillerindeki İsa da tıpkı bir İsis/Serapis inisiyesi³² gibi gökle ruhani bir bağ kurmakta ve hiç kimsenin görmediği bir tarzda şifreli mesajlar

başka deyim olarak renatus kavramı, süt ya da bal ile yapılan Attis, Dionysus ve Orpheus ayinlerinde ölümden sonra hayata dönüş gizemini anlatmaktadır. Süt ya da bal ile beslense de, Eleusinian vaftiz inisiyelerinde ruhani bir arınma emeli bulunmaktadır. Ancak suyla yapılan bu inisiye törenlerinde, Mısır geleneğine uygun olarak veya aktarılarak düzenlenen tapınak ayinlerinde, günahlardan (kötülüklerden) korunma ve kurtuluşa ermenin yanında, ölümsüz yaşam ve yeniden doğuş gibi ruhani konkomitantlar arınma emeline eşlik etmektedir. Suyun kutsanması yoluyla, hayat veren tanrısal bir güç işlevine dönüşmesi, suyla temizlenmenin çok ötesinde bir anlam taşımaktadır." Bkz. Apuleius *The Isis Book: Metamorphoses*, Brill, 1975, s. 288.

- 29 "Vaftizle cemaate kabul edilmeyi, on gün tutulan oruç izlemektedir. Bundan sonra da, İsis ayinlerinin sağladığı gizemlerini açığa vurmamak ve ihanet etmemek kaydıyla girilen teslimiyet halini ayrıntısıyla Apuleius, şöylece aktarmaktadır: 'Kendimi ölümün sırlarına adadım, yerin altındaki tanrıçanın yolundan yürüdüm, yeniden kavuştuğum uzuvlarım sayesinde tekrar doğdum, gecenin yarısında Güneş'in şanıyla parıldadığını gördüm, bu Güneş'in altında kalan ve üstünde duran tanrılara bir bir yaklaştım, tüm tanrıların yanında ayakta durdum, hepsine taparak onları yücelttim.' Sabah olduğunda ise, Apuleius, beyaz bir keten giyer ve elinde bir meşale tutar, bu, yeniden doğuşu sağlayan vaftiz inisiyesinin kutsanmasıdır. İsis inisiye törenlerinde, kutsal yemek üç gündür ve daha sonra da herkese açık inisiye törenleri başlar." Bkz. Ferguson E. *Baptism in the Early Church: History, Theology and Liturgy in the First Five Centuries*, Cambridge, 2009, s. 56
- 30 "Bu sırada İsa, Yahya tarafından vaftiz edilmek üzere Celile'den Şeria nehrine, Yahya'nın yanına geldi. Yahya, benim senin tarafından vaftiz edilmem gerekirken sen mi bana geliyorsun diyerek, O'na engel olmak istedi. İsa vaftiz olur olmaz sudan çıktı. O anda gökler açıldı ve İsa, Tanrı'nın Ruhunun güvercin gibi inip üzerine konduğunu gördü. İsa dua ederken gök açıldı ve Kutsal Ruh bedensel bir görünüm olarak güvercin biçiminde O'nun üzerine indi. Göklere gelen bir ses de şöyle dedi: sevgili Oğlum budur. O an Ruh, İsa'yı çöle gönderdi. İsa çölde kaldığı kırk gün boyunca Şeytan tarafından sınıandı. Yabani hayvanlar arasındaydı ve melekler O'na hizmet ediyordu." (Markos 1: 9-14).
- 31 "İsis gizemlerine girmek, kişinin kendi isteğine ya da başrahibe bağlı bir olay değildir. Tanrıça İsis'in kendisinin uygun bulduğu bir zamanda kabul edeceği kişinin rüyasına girmesi ve bu onayı kendi isteğiyle vermesi gereklidir. Bu yüzden, tanrıça tarafından bir kişinin dine kabul edilmesi çok yüce bir olay olarak görülür. Tanrıçanın dinine kabul edildiğini öğrenen aday, diğer erenlerle birlikte tanrıçanın tapınağının yanında bulunan hamamlardan birine götürülür ve burada yıkanarak arınır. Yıkama işlemi Nil'den getirildiğine inanılan bir suyun adayın bedenine serpiştirilmesiyle gerçekleşir." Bkz. Dürüşken Ç. *Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul, 2000, s. 142.
- 32 "Sinoptik İncillerdeki İsa'nın vaftiz işlemi, tıpkı son akşam yemeğinde olduğu gibi ayinsel bir açıklama tarzıyla biçimlendirilmiştir. Sinoptiklerde İsa'nın vaftizi de, tıpkı aşı-i rabbani

almaktadır. İsraililer suyla temizlenmeye ve özellikle de bedensel temizliğe büyük önem vermiş olsalar dahi, vaftize tamamıyla yabancı kalmışlar hatta kesinlikle karşı olmuşlardır.³³ Ne Musa ve ne de Yeşu asla suyla vaftiz olmadığı gibi suyun böylesine ruhani yani tanrısal güçlerinin olduğu yönündeki inanç ve kültlere kesinlikle karşı durmuşlardır. Vaftiz yoluyla kurtuluşa veya yeniden dirilişe kavuşmayı büyücülük ya da şeytan yolu olarak lanetleyen Yahudiler de, bebeklerin vaftiz edilmesini bir Nemrut geleneği³⁴ olarak görerek en az

ayininde olduğu gibi, böyle bir ardılık senaryosu içinde gerçekleşmiştir. İsa suya doğru yürür, gökten bir ses duyar, ruh bedenleşir kuş olur yere iner, o esnada İsa iyice daldığı sudan henüz çıkmıştır ve saçları da su içindedir, babasından şifreli mesajlar alır, ruhun sunduğu görünmeyen tüm armağanları ayinsel bir üslupta sergilenir. Pavlus, Romalılara yazdığı mektubunda (6: 1-11) İsis tapınmasının Hıristiyanlıktaki vaftiz ayinine tesir etmiş olduğu ihtimaline veya benzerlikler taşıdığı kuşkusuna neden olur. Özellikle de, vaftiz sırasında suya dalma ve çıkma hallerinin İsis vaftiz ayinindeki ölüş ile diriliş beklentilerini yansıttığı kuşkusuna neden olmuş olan Pavlus; Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri kitabında, cemaate yeni alınan kimselerin vaftiz edilmesi sırasında, dikkate değer bir açıklamayla da tamamıyla uyumuş görünür. Burada, tıpkı İsa taparlar gibi, ruhun armağanlarına nail olabilmek ümidiyle vaftiz sonrasında ellerin açılması, İsis/Serapis vaftiz uygulamasının bir kalıntısı niteliğindedir." Bkz. Spinks B.D. Early and Medieval Rituals and Theologies of Baptism : From The New Testament to The Council of Trend, Burlington, 2009, s. 13.

- 33 "Mesih İsa'ya vaftiz edilenlerimizin hepsinin O'nun ölümüne vaftiz edildiğini bilmez misiniz? Baba'nın yüceliği sayesinde Mesih nasıl ölümden dirildiye, biz de yeni bir yaşam sürmek üzere vaftiz yoluyla O'nunla birlikte ölüme gömüldük. Eğer O'nunkine benzer bir ölümden O'nunla birleşmişsek, O'nunkine benzer bir dirilişte de O'nunla birleşeceğiz. Mesih'le birlikte ölmüşsek, O'nunla birlikte yaşayacağımıza da inanıyoruz. Çünkü Mesih'in ölümden dirilmiş olup artık ölmeyeceğini, ölümün artık O'nun üzerinde egemenlik sürmeyeceğini biliriz. O'nun ölümü, günaha karşılık ilk ve son ölüm olmuştur. Oysa sürdüğü yaşamı Tanrı için sürmektedir. Siz de böylece kendinizi günah karşısında ölü, Mesih İsa'da Tanrı karşısında diri sayın. Yahya suyla vaftiz etti, ama sizler birkaç güne kadar Kutsal Ruh'la vaftiz edileceksiniz. Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olsun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh armağanını alacaksınız. Bu vaat size, çocuklarınıza ve uzakta olanların hepsine, Tanrımız olan Rab'bin kendine çağıracağı herkese yöneliktir. Ben konuşmaya başlayınca Kutsal Ruh, başlangıçta bizim üzerimize indiği gibi, onların da üzerine indi. O zaman Rab'bin söylediği şu sözü anımsadım: Yahya suyla vaftiz etti, sizler ise Kutsal Ruh'la vaftiz edileceksiniz. Öyleyse neye dayanarak vaftiz oldunuz, diye sordu, Yahya'nın öğretisine dayanarak vaftiz olduk dediler, Pavlus, Yahya'nın yaptığı vaftiz, tövbeyle ilgili bir vaftizdi, dedi." (Romalılara 6; 1-11; Elçilerin İşleri 1: 5).
- 34 "Vaftiz kelimesi, daldırmak veya batırmak anlamına gelen Yunanca bir kelimedir. Yunanca bir kelime olan vaftiz (baptizo); pagan kökenlidir, ne Musa ve ne de Yeşu tarafından kesinlikle uygulanmış değildir. Yahudiler hiçbir zaman putperestler gibi su dökünmemişlerdir. Ruhani arınmayı sağlamak amacıyla aldıkları banyo (mikveh); sadece temizlenme maksatlıdır, suyun kutsal bir içeriğe sahip olduğuna ya da büyüsül güçleri barındıracağına asla inanmazlar. Suyun tanrısal bir kudreti barındırarak, yeniden doğuşu sağladığı veya sonsuz yaşama kavuşturduğu vs., gibi inançlar, pagan (putperest) inançlarıdır ve Hıristiyan öğretileridir. Su, yalnızca bedeni yıkar, ruhu arındırmaz, sonsuz yaşamı sağlamaz. Musa ve Yeşu, suyla bedenlerini temizlemişlerdir, asla vaftiz olmuş değillerdir. Yahve'nin

Apuleius kadar pagan (putperest) gizemlerine kuşkuyla yaklaşmışlardır. Gizemli pagan dinlerine hiç inanmadığı halde büyük ilgi duyan ve tapınaklarına giderek gördüklerini olduğu gibi kayıt eden Apuleius³⁵; Hıristiyanlığa geçmiş olan bu pagan tapınak gizemlerinin (ayinlerinin) objektif tanığı olmuştur. Yahudiler gibi bu gizemli tapınak ayinlerine şiddetle karşı çıkmak yerine alaya alma yolunu seçen Apuleius, 'Altın Eşek' ismini verdiği bu meşhur eserinde,

emri (Tesniye 12: 30-32) gayet kesindir. Başından aşağıya su dökünerek öldükten sonra yeniden dirileceğini veya sonsuz yaşama kavuşulacağını söylemek, tanrıya atılmış en iğrenç bir iftiradır; zira tanrı büyücü değildir, şeytanın işlerinden olan sihri de yasaklamıştır. "Mısırlılar İsis adına vaftiz olurken, Babilliler de Dagon adına vaftiz edilmekteydi. İsis ve Dagon aslında şeytanla bir tutulmuş olan tanrıçalardır. Vaftiz edilen kişiye öldükten sonra yeniden dirilişi veya yeniden doğuşu sağladığı için, vaftizde bir tür doğaüstü büyüdür veya şeytanın kanıyla yıkanma olarak görülerek sihirle bir tutulmalıdır. Gizemli dinlerin ayinlerinden biri olan vaftiz, Mısır'da İsis ve Roma'da da Mithra tapınmasının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Antik Babil'deki Odin tapınması sırasında vaftiz, daha yeni doğmuş bebeklerin arınarak cemaate alınmasını sağlamak için başından aşağıya su dökülmesi şeklinde uygulanmaktaydı. Semiramis (İsis) tanrıçasının sonsuz yaşama kavuşturması ümidiyle yapılan vaftiz töreni, aslında, Nemrut'un suyla yeniden dirilişini sağlamak için Dagon veya Neptune adına vaftizle aynıdır." Bkz. Yiyah P. *The Message of the Kingdom : Is the Yahweh Seed*, Indiana, 2004 s. 103, 107.

- 35 "Apuleius, Afrikalıdır ve Madaura yerlisidir, Roma kolonisinde kendisini yetiştirmiştir. Günümüze ulaşmış eseri olan 'Altın Eşek' ismini, Apuleius, büyücü ve kahinleri olduğu kadar tapınak rahiplerini ve hilekarları hicvetmek, hatta onları alaya almak maksadıyla kullanmıştır. Apuleius, gerçekte, vaftizle öldükten sonra yeniden diriliş gizemine hiç inanmadığı halde, sonsuz yaşama geçişi konu edinen pagan gizemlerine inanır görünmüş, İsis tapınak ayinlerine katılarak gördüklerini 'Altın Eşek' kitabında toplamıştır. Apuleius, gittiği İsis tapınaklarında, kendisini İsis'in romantik bağılı olarak görmüş ve Mısır inisiye tarzı hakkında çok kapsamlı bilgiler sunmuştur." Bkz. Robinson R. *The History of Baptism*, Boston, 1951, s. 283

"Apuleius'un adaylığının gerçekleşmesindeki arınmadan da anlaşılacağı gibi, İsis dinine girecek aday yıkanmadan sonra, on gün kadar belli bir takım yiyecek ve içecekten ve cinsel ilişkiden uzak kalır. Yıkanma ya da arınma, Mısır dininde kötülüklerin uzaklaştırılması için en önemli aşamalardan biridir. Her dinsel törenden önce rahipler arınmak için ya yıkanır ya tütsülenir ya da yağlanır. Arınma eyleminde şarap ve et gibi yiyeceklerden uzak durma ve nefse hâkimiyet de söz konusuydu. Mısır dininde önceleri, bu arınma işleminin, sadece şeytanları uzaklaştırmak ve rahibin tanrıçanın töresine uygun tarzda kutsama yapabilmesini sağlamak gibi amaçları olduğuna inanılırdı. Mısır dininde arınma ahlaksal bir anlam kazandı ve arınarak insanların iyi insan olabileceği anlaşıldı. Rahibeler İsis tapınağının etrafında dizlerinin üzerinde sürünerek yürüyüp Tiberis'te buz banyosu yaparak arınacaklarına inandılar. Böylece kalp temizliği, beden temizliğinin önüne geçti. Bu ahlaksal ilkeyle birlikte, tanrıçanın gizlerine ermek, ölüm sonrası için yeterli olmamaya başladı; adaydan yaşarken suç işlememesi, günaha girmemesi de beklenir oldu. Bireysel yaşamında iyi işler yapan bir adayın, tanrılığın bilgisine varabileceğine inanıldı. Aday, İsis dinine girmenin gönüllü olarak ölümü seçmek olduğunu bilir." Bkz. Dürüşken Ç. *Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul, 2000, s. 142.

İsis ile Serapis tapınak rahiplerinin tamamını eşek olarak³⁶ görmüştür. Tıpkı İsraililer gibi tapınak rahiplerini sihir yapmakla itham ettiği gibi, belki de sırf akılsızlıkları yüzünden hepsine eşek yakıştırmasında bulunarak alaya alma yolunu seçen Apuleius; tıpkı halen Kiliselerde yapıldığı gibi, İsis/Serapis tapınaklarında daha yeni doğmuş bebeklerin dahi vaftiz edildiğini yazmıştır. Yeni doğmuş bebeklerin dahi İsis/Serapis tapınaklarında vaftiz edildiğini belirten Apuleius'un kaydettikleri³⁷, ile, günümüz Hıristiyan Kiliselerinde uygulanan vaftiz ayinleri arasında giyilen elbisesinden³⁸ kutsal ruhun bulunduğu tasına

36 "Hıristiyanlıkta insanlar, sadece su dökünmek veya temizlenmek için vaftiz olmamakta, vaftizle bağlantılı olan veya vaftiz yoluyla ulaşmayı ümit ettikleri ruhsal armağanlara kavuşmak emeliyle vaftiz olmaktadır. Hıristiyanlıkta vaftiz kurtuluş için zorunludur, Hıristiyan ilahiyatçılar vaftiz ile kurtuluş arasında doğrudan bir bağ kurdukları için vaftizi Kilise kabul etmiştir. Fakat vaftiz kurtuluşu sağlamanın da ötesinde, ruhun gelecekteki meyvelerini içinde barındırmaktadır. Şayet Hıristiyanlar, vaftiz sayesinde sonsuz yaşama kavuşacaklarına veya tanrıyla karşılaşarak yeniden dirileceklerine inanıyorsa; bu inanç, Mısırlı rahiplerin İsis gizemlerine inisiye ile katıldıklarında veya cemaate aldıkları kişilerin üstlerine su döktüklerinde suda dahi vardı. İskenderiye'deki kendi ulusal dinlerinden çıkmış bazı Yahudiler, vaftiz törenini kendi inançlarına uyarlama gayretine girmişlerse de, bu niyetlerinde pek başarılı olamamışlardır. Ancak üçüncü asra gelindiğinde, vaftiz, neredeyse Hıristiyanlığın tek başına en dikkat çekici töreni haline geldi; vaftiz olmadan hiç kimsenin asla kurtuluşa erişemeyeceği inancı her yere yayıldı. Oysa, Sir John Marsham, Apuleius'dan yapmış olduğu bir alıntıyla, vaftizin İsis'in banyo yoluyla gizemlerine katılmasının bir tarzı olduğuna, İsis dininin de su dökünme yoluyla sonsuz yaşama kavuşma ümidini içerdiğine, hemen herkesi ikna etmiştir." Bkz. Robinson R. *The History of Baptism*, Boston, 1951, s. 291.

37 "Aday böylece ölümün sınırına gelir, ölümlerin mekânı olarak düşünülen Ay'ın eşğine gelince, evreni oluşturan bütün elementlerden geçerek hem aşağıdaki hem de yukarıdaki bütün tanrıları görmenin yüce hazzına erişir. Bu hazzı yaşayan aday, ertesini gün, Apuleius örneğinde olduğu gibi, İsis'in hükümlerinde olduğu burçlar kuşağını betimleyen 12 şal giyer. Aday, Güneş'in ölüm karşısındaki zaferini simgeleyen hurma yapraklarından bir taç takıp eline yanan bir meşale alır. O artık İsis'in erenidir, ölüp yeniden doğmuştur." Bkz. Dürüşken Ç. *Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul, 2000, s. 143.

38 "Vaftiz yoluyla öldükten sonra yeniden dirilişi müjdeleyen Hıristiyan ifadeler ve sonsuz yaşamı açıklayan Kilise dogmalarına, gizemli pagan (putperest) dinlerdeki örneklerine bolca rastlamak mümkündür. Ölmüş olan bedenine rağmen kişinin göksel bir seyahate çıkması ne anlama gelmektedir, inanan bir kişinin öldükten sonra sonsuz yaşama geçmekten nasıl bir yarar ya da armağan ummaktadır diye sorulunca; gönüllü ölüm kavramı (Metamorphoses 11: 21) ve bunun sağladığı yeniden doğuş ya da yeni tarz (ruhani) yaşam, kurtuluşa erişmek gibi sembolik açıklamalarla karşılaşırlar. Kurtuluşla gerçekleşen bu yeniden doğuş, ne ölümsüzlük halidir ve ne de ölümden diriliş mucizesidir, sadece tanrının hizmetine girilerek geçilen ölümden sonra yeni bir yaşam ile bir tarz yaşamın sona ermesidir. Vaftizle inisiye olan kişi, kendi değersiz varlığının, kainatı idaresi altına almış mutlak hakim bir ilahla nasıl bütünleşmiş olduğunun farkına varmasıdır. Yer üzerindeki bu mutlak hakimiyetini ifade etmek için göksel elbiseler giydirilir ve Güneş başında taçlandırılır, inisiye de diğerlerinden farklı olduğunu simgelemek üzere kutsal görülen elbiseleri giymek zorundadır. Giyilen bu elbise yoluyla ölümün sembolik deneyimi yaşatılır, ortak bir yaşa-

varana kadar önemli benzerlikler vardır. Mısır'daki Nil nehrinin suyuna batma ve çıkma hareketiyle başlayan mitolojik vaftiz, ölümü ve dirilişi sembolize etmesiyle ve ölümlü bağlularının sonsuz yaşama kavuşma ümidine dayanmasıyla, nehir kıyılarından tapınak içine taşınmasıyla da Hıristiyan Kiliselerindeki vaftiz ayininin de ilk örneğini³⁹ oluşturmuştur. Her ne kadar sonsuz ruhani hayatın sırrını bildiren elçi olarak kendisini tanımlayan Pavlus⁴⁰, vaftizi kutsal metinlere bağlananlara özgü bir arınma olarak görmüş, vaftiz ile ruhsallardan olunamayacağı için sonsuz ölümden ve yargılanmaktan vaftizle kurtulunamayacağını kesinlikle bildirmişse de; bir bütün olarak Kilise cemaatini çağrılmışlar (bedenseller) olarak zümreleştirmiş olduğu (yani ruhsallardan görmediği) için, Peter'le simgeselleştirdiği suyla vaftizi zorunlu bir Kilise ayini olarak kabul etmiştir.

mın öncekinden tamamıyla farklı olduğu kanısı uyandırılır. Fakat İsis tapınanları, daima yeniden diriliş ya da eski yaşamdan kurtuluş gibi bir takım tanrısal garantilere sahiptir. Zira İsis, Hades de dahil olmak üzere her şey üzerinde mutlak bir hakimiyet gücüne sahiptir. Böyle olunca, İsis adına inisiye olmuş bir kimse de, İsis'in gizemlerine katılarak, ölüm sonrası her şeyden korunur ve öldükten sonra da yeni yaşama kolaylıkla kavuşur. Vaftizle İsis adına inisiye nelere kavuşmaktaysa, Hıristiyan da İsa adına kavuşur, İsa gibi ölümden yaşama geçer, İsa ile kurtuluşa erişir, kendi tanrısıyla (İsa) karşılaşır." Bkz. Koester H. *History, Culture and Religion of the Hellenistic Age*, New York, 2004 , s. 167.

- 39 "Mısır'daki ilk Hıristiyan topluluklarının vaftiz olduğu kutsal mekanlar, Nil nehrinin geçtiği alanlar olmuştur. Çeşitli kaynaklara göre, özellikle de Didache'nin 7. bölümüne bakıldığında, akan suyun yaşam verdiği ve kutsal sayıldığı hemen fark edilir. Hıristiyan Kiliselerinin giderek gelişen kurumsallaşması sonrasında, vaftiz törenlerinin çok az bir yoğunlukta bina dışında gerçekleştirildiğine tanıklık edilmektedir. Dışarıda nehir kenarında yapılan vaftiz yerine, büyük binalar içinde ve sağlanan bazı kolaylıklar yoluyla vaftiz ayinleri yapılmaktadır. Ancak çok uzunca bir zaman öncesinde, nehir kıyısında ve akan su içinde vaftiz yapılmaktaydı. Örneğin, latince önemli bir yer tutan vaftiz leğeni (basin), akan suyun kaynağı veya menşei kelimesinden türetilmiştir. Yüksek duvarlarla kapalı bina içinde dahi, akan nehirde yapılan yapılmış bir vaftiz ayini izlenimini uyandırması için yapılan bu tarz bir inisiye töreni, Helenistik dönemlerde çok fazla rağbet edilen İsis/Serapis vaftiz ayinleriyle kolaylıkla örtüşmektedir. İsis/Serapis tapınaklarının aşılmaz duvarları içinde gerçekleşen vaftiz ayinleri de; Nil'in akıp giden ırmak suyu boyunca yarattığı kıyılarda yapılan vaftiz törenlerini her yönüyle taklit etmiştir. Benzer şekilde sonraki asırlarda da Hıristiyanlar, vaftiz olan kişinin akıp giden suya batıp çıkması uygulamasından aldıkları ilhamla, suyu başından aşağıya dökmeye başladılar. Su dökerek yaptıkları vaftizin aslında, Nil nehrinde vaftiz olan İsis tapınanlarının bir yöntemi olduğunu ise, Hıristiyanlar hiç dikkate almamışlardır. Zira, Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesiyle birlikte, tapınaklarında uygulanan vaftiz ayini de İsis ve Serapis inancı da unutuldu gitti." Bkz. Wild R.A. *Water in the Cultic Worship of Isis and Serapis*, Brill, 1994 s. 69.
- 40 "Tanrının ruhu içinizde yaşıyorsa siz benliğin değil ruhun denetimindesiniz, diriliş yoksa ölümler için vaftiz olanlar ne olacak, ölümler hiç dirilmezse insanlar neden ölümler için vaftiz oluyorlar; ölümler hiç dirilmezse insanlar neden ölümler için vaftiz oluyorlar, biz de neden her saat kendimizi tehlikeye atıyoruz." (1. Korintlilere 3: 16-17).

Suyun tanrısal kudretleri içerdiğine, suyla temizlenmenin çok ötesinde inisiyenin başından aşağıya dökülen su sayesinde ruhen arındığına inanılması; aslında, Mısır'ın topraklarına bereket veren Nil nehrine duyulan saygı ve bağlılığın mitolojiye yansımından⁴¹ başka bir şey değildir. Başlangıçta İsis tapınanları, Nil nehrindeki akıp giden suya batıp çıkararak ruhen arındıklarına ve tanrıyla karşılaşım onunla bütünleşerek tanrının hizmetine gireceklerine inanıyor, vaftiz (sulara batıp çıkma) sayesinde tanrıçanın kendisini kabul ederek öldükten sonra dirilecekleri umuduna kapılıyorlardı. Tıpkı İsis ve Serapis tapınanlarının, rahibin yaptığı suyla vaftiziyle arınıp karşılaşmayı umdukları tanrıçanın kendilerini ateşle vaftiz ederek sonsuz yaşama veya ölümden sonraki hayata geçeceklerine inandıkları gibi; Hıristiyanlar da elçi Yahya'nın suyla vaftiz ederek sırlar diyarına giriş yaptıklarına, tanrının oğlu ve tanrıyla özdeş İsa'nın ise ateşle vaftiz ederek inisiye sürecini tamamladığına⁴² inanmaktadırlar. Yahya ne kadar övülmüş olsa dahi, İsa'nın vaftizinde oynadığı rol ve vaftiz tarzı, eleştirilerin konusu haline gelmiştir.⁴³

41 "Mısır'da akıp giden su, tanrıların kurtarışı ve yeniden dirilişini sağlayan kutsal gücü olarak algılanmıştır. Özellikle de Nil nehrinin getirdiği suyun aktığı vadi boyunca yerleşen, dolayısıyla bu sudan yararlanan insanlara hayatı sunduğuna inanılmış, İsis ve Serapis bağlarının suya batıp çıkararak sonsuz yaşama kavuşacakları imanını pekiştirmiştir. Antik Hıristiyanlar da, tıpkı İsis/Serapis tapınanları gibi, suyu kutsal kılan ve yaşam veren kaynak olarak görmüşlerdir. Özellikle de altıncı asırda bazı Hıristiyan topluluklarının, Nil'in akıp giden suyuna batıp çıkararak öldükten sonra yaşama kavuşabilme tutkusunu tazelediklerini, Nil'i sıradan bir nehir olmanın ötesinde görerek suyuyla arındıklarına ve kutsal kıldıklarına inandıklarını belgeleriyle bilmekteyiz. Bu durumda, Nil nehri, sadece akıp giden su çevresinde verimli bir havzayı yaratmakla kalmamış; aynı zamanda, öldükten sonra dirilme gibi olağanüstü inançlara neden olarak da, Nil nehri, Mısır'daki ilk Hıristiyanlar açısından sadece bir nehir değil, fakat aynı zamanda da kutsal su olarak görmüştür." Bkz. Wild R.A. *Water in the Cultic Worship of Isis and Serapis*, Brill, 1994 s. 54.

42 "Tanrı ile bütünleşerek yeniden diriliş ümidini pekiştirmek, suyla yapılan vaftizin temelini oluşturmaktadır. Suyla yapılan bu vaftiz aslında bilginin de başlangıcıdır. Fakat ateşle ve hele kutsal ruhla yapılan vaftiz bilginin en üst düzeyini oluşturur ki, burada doğrudan sözle aktarılan sırlar vardır. Yahya'nın Şeria nehrinin suyuyla vaftiz etmesi bu nedenle, sadece bir başlangıçtır. İsa'nın ateşle vaftiz etmesi ise, inisiye ve arınmanın olgunlaşarak, insan için bilginin en son düzeyidir." Carlille E.S. *The Isis*, London, 1954 s. 200.

43 "Vaftizin sudan kutsal ruha geçiş yapması, hiç şüphesiz, Kilise babalarının başını çektiği kurumsal reformun bir sonucu olmuştur. Günümüz Sinoptik İncilleri, İsa'nın da tıpkı vaftizci Yahya gibi vaftiz olduğunu bildirseler de, tamamıyla Baküs tarzı vaftiz olması nedeniyle İsa suçlanmış olmasa dahi, Yahya'nın havarileri İsa'nın bu vaftiz tarzından oldukça rahatsızlık duydukları bilinmektedir. Yuhanna İncilinde 'Ferisiler İsa'nın Yahya'dan daha çok öğrenci edinip vaftiz ettiğini duydular, oysa İsa'nın kendisi değil, öğrencileri vaftiz ediyorlardı' (4: 2) denilmektedir. Ancak, İsa'nın kendisi de kendi kendine vaftiz olmuş değildi. Su, ateş, ruh veya kutsal ruhla yapılan tüm vaftizlerin kökensel olarak başlangıcı, Hindistan olduğu halde; İncillerde vaftizci Yahya, vaftizin ilk uygulayıcısı, büyük bir elçi, şehit, kutsal ruhun ilk şehidi olarak tanıtılmıştır. Kendisini vaftiz etmesi için gelen inananlarına kutsal ruhu duyuran, Ürdün nehri üzerinde toplanan bu kalabalıklar arasında

Artemis Tapınaklarına ve Orfeus Şenliklerine Bir İsis Uyarlaması: **Günah İtirafı**

İnsana günahları affetme yetkisini⁴⁴ veren Hıristiyan öğretisinde, nasıl ki her insanın günahkâr yaratılışı (asli günah) vaftizi zorunlu kılmışsa, yine her insanın yazgısında günah işlemenin olması (fili günah) günah çıkartmayı beraberinde getirmiştir. Ancak, asli ve fiili olmak üzere insanın her iki günah hali nedeniyle, sadece günümüz İncilinde yazılı olduğu için düzenli olarak uygulanan günah çıkartmanın; kendisi Kilise görevlisi de olsa, sonuçta günahkâr olan bir kimse günahı affetme yetkisine nasıl sahip olur diye sorgulanmamış olması, akla olduğu kadar insafa da aykırı bir inanıştır. Günahkâr insanın ya da günah işlemesi kaderinde yazılmış olan kişinin, benim işlediğim günahlarım affedilecek mi kaygısını hiç hissetmeksizin, günahını açıklayan herkesin günahlarını affetmesinin gülünçlüğü bir yana; günahın açıklanması veya duyurulması yoluyla affedileceği saplantısının kökeninde İsis tapınak rahiplerinin bulunması, günümüze kadar gelebilmiş günah çıkartmayı iyice yararsız ve modası geçmiş kılmaktadır. Buradaki mantıksızlık, günah çıkartmasının tanrı tarafından bağışlanacak günahın rahibe açıklanması veya duyurulması şartına bağlı kılınmış olmasından kaynaklanmakta, kulundan ve işlediği günahından habersiz kalmış bu tanrı ya da tanrıça ile günahı affetme yetkisini verdiği rahibi arasında hiç bir bağının olmamasına dayanmaktadır.

Başlangıç itibarıyla Mısır'ın mitolojik arınma yöntemi olarak İsis tapınaklarındaki günah çıkartmanın, kökenini veya dayanağını, hatta tarzını veya

İsa'nın dağın yamaçlarından inerek kendisini de vaftiz etmesini istemesi üzerine göğün yarıldığını gören Yahya'yı; İsa'nın vaftiz töreninin uygulayıcısı olmasının ötesinde, vaftizi sırasında İsa'nın gördüğü ve duyduğu her ne varsa hepsine tanık olmuş bir kişi olarak İnciller tanıtmıştır." Bkz. Blavatsky H.P. *Isis Unveiled*, London, 2010 s. 126.

- 44 "Günah çıkartmanın, yalnız politika bakımından ele alırsak, zararından çok yararı dokunup dokunmadığı da ayrı bir sorundur. Gizli İsis, Orpheos ve Keres ayinlerinde, rahibin, dinin sırlarına ermiş olanların önünde günah çıkartıyordu; çünkü, bu gizli ayinler birer tövbe olduğuna göre, elbette herkesin tövbe edilecek günahları olduğunu itiraf etmesi gerekirdi. Hıristiyanlar, antik çağın hemen hemen bütün dinsel törenlerini, tapınaklarını, günlüğünü, mumlarını, dinsel alaylarını, kutsal urbalarını, gizli ayinlerin sursumcorda, ite missaest gibi daha başka formüllerini nasıl aldılarsa, günah çıkartma töresini de Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında benimsediler. IV. yüzyılda, Konstantiniye'de, bir kadının herkesin önünde günahlarını sayıp dökmesinden çıkan rezalet, günah çıkartmanın kaldırılmasına neden oldu. Bir insanın, bir başka insana gizlice günahlarını itiraf etmesine, bizim Batıda ancak VII.yüzyılda izin verildi. Abbe'ler, keşişlerinin yılda iki kez gelip kendilerine bütün kabahatlerini itiraf etmelerini istemeye başladılar. Şu formülü icat edenler Abbe'ler olmuş: 'Elimden geldiği kadar ve ihtiyacım olduğu kadar seni günahlarından temizliyorum'. Ama, Yüce Varlığa karşı şöyle demek belki daha saygılı, daha doğru bir söz olurdu: Tanrı senin günahlarını da benimkilerini de bağışlasın." Bkz. Voltaire Felsefe Sözlüğü, İstanbul, 1978 s. 249.

esaslarını Mısır ölümler kitabında⁴⁵ açıklanan 125. tılsım oluşturmaktadır. Nebgedisimli katip rahip tarafından M.Ö. 1.300 yıllarında yazılan Mısır'ın ölümler kitabının 125. tılsımında, ölen kişinin bu dünyada yapmış olduğu her fiil ve bununda da ötesinde beslediği her niyet ya da yüreğinden geçirdiği her heves, yüce tanrı Osiris'in başkanlığında kurulan 42 yargıçlı bir mahkeme huzurunda yargılanmakta, Osiris'in verdiği hüküm ölen kişinin ruhuna bildirilmektedir. Tanrı Osiris başkanlığındaki 42 yargıcın sorgulaması altında gerçekleşen bu mahkemede, 125. tılsımın tesiriyle her ölünün ruhunun, 42 günahla (ya da suçla) ilgili olarak suçsuzluk açıklamasına alındığına, daha ilk huzura çıkışta tanrı Osiris'e masumiyet beyanında bulunduğu, hayatını temiz ve doğru bir şekilde yaşadığını ve kötülük işlemediğini açıkça bildirdiğine inanılırdı. Masumiyet beyanından sonra ölen kişinin kalbi, bu dünya hayatında yaptığı iyilikler terazinin bir kefesine konularak dört tanrı (Osiris, İsis, Neftis, Anubis) huzurunda tartılır. Doğruluk sorgusunda, terazinin bir kefesine tüy ve diğer kefesine de kişinin amelleri-maksatları-arzuları konularak tartılır; şayet tüy hafif gelirse kişinin iyiliklerinin ağır geldiği veya kötülüklerinin tüyden bile hafif olduğu yargısına varılır, İsis ile birlikte kişinin ruhunun cennete alındığına inanılırdı. Yalan söylemedim, hırsızlık yapmadım, adam öldürmedim

45 “Cehenneme veya cennete gönderilmeden önce ölünün kalbi, yani vicdanı tanrıların terazisine konulup tartılıyor ve karar veriliyordu. İnsanların işlediği dince sabit görülen kırk iki günahın her birini temsil eden kırk iki adalet tanrısı, topukları üzerine çökmüş mahkeme önünde kendini temize çıkarması gereken ölüyü sorguya çekiyorlardı. Bu, bütün cenaze papirüsleri üzerine resmi yapılan ünlü ruhun tartılması sahnesidir. Ölü, o zaman, Tot'un önünde olumsuz itiraf denilen şeyleri söylemek zorundaydı. Tot, Osiris'in yeryüzündeki düşmanı domuzu, öbür dünyadaki düşmanı yılanı kovdu. Evet, teraziye dikkatle izleyen Tot ve Anubis önünde; ‘insanlara karşı günah işlemediğini, tanrıların hoşuna gitmeyecek hiçbir şeyi yapmadığını, ne öldürdüğünü ne de öldürmek için emir verdiğini, kimsenin ıstırabına sebep olmadığını, hırsızlık yapmadığını, kutsal yerlerde cinsel ilişkide bulunmadığını, komşusunun toprağını çalmak için yanlış ölçü kullanmadığını, teraziye hileli ağırlık kullanmadığını’ beyan eden ölü, kendini temize çıkarmalıydı. Kırk iki tanrı önünde, Tot ve Anubis önünde göğsünü yumruklayıp ‘tabi’ derdi, hayatımı iyilik etmek için kullandım ve size yalan söylemeksizin ebedi ve sevgili tanrılar en iyiler arasında iyi idim, zayıf olanları besledim ve susuz olanlara su verdim, hiçbir şeyi olmayanlara balık kayığı ödünç verdim. Ölünün olumsuz itiraflarını dinledikten sonra, tanrıların yazıcısı Tot ve mezarlıkların koruyucusu Anubis teraziye bakarlar. Tot ve Anubis, tanrıların terazisiyle ölünün ruhunu sorguya çekerler. Eğer Tot, elindeki tabletin üzerine terazinin iki kefesinin dengede olduğunu yazabilirse, kefelere birinde ölünün açık iradesinin ve ahlaki vicdanının yeri olan kalbi, öbüründe gerçeğin tüyü vardır. O zaman Tot, ölümler tanrısı Osiris'e döner ve şöyle der: ‘falanca terazide tartıldı, kalbi doğrudur, çünkü bu kalp bir tüyden daha ağır geldi’. Ölü, çok güçlü sihir sözcükleri duymuştur, günah çıkarmasından sonra sözün gerçeği Osiris olmuştur. Tanrılarca kabul edildikten sonra, ölü artık ölü değildir. Korkunç ruh tartılması sınavından sonra artık mutlu olmalıdır, çünkü göklerdeki bahçelerde olacaktır.” Bkz. Champdor A. *Mısır'ın Ölümler Kitabı*, İstanbul, 2006 s. 37.

vs., tarzındaki ölünün ruhunun bu masumiyet beyanının; on emir⁴⁶ olarak Musa tarafından Yahudiliğe uyarlandığı konusunda araştırmacılar görüş birliğine varmışlardır.

Suçun tanrıya itirafı halinde affolunacağı ve tanrısal varlıkların cezalandırmayacağı duygusuna; Lidya ve Frigya'da⁴⁷ olduğu kadar, Roma İmparatorluğu'ndaki hemen hemen tüm İsis tapınaklarında⁴⁸ rastlanılmıştır. Vaftiz banyosunu ayrıntısıyla aktardığı halde tapınak içindeki günah çıkartma dualarından söz etmediği 'Altın Eşek' kitabında, kuş olup uçmak ve yargılanmaktan kurtulmak istediği halde eşeğe dönüşen Lucius, günah itirafıyla ilgili kendi zihin halini yaşam hikâyesi olarak açığa vurur. Agustine'nin 'İtiraf'lar

46 Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin, komşunun evine, karısına, kölesine, öküzüne göz dikmeyeceksin" (Çıkış 20: 12).

47 "Anadolu'nun bazı bölgelerinde, özellikle de Lidya ve Frigya'daki tanrılar, çoğu kez, belirli bir tapınak alanındaki köylülerin ve kentlilerin üzerinde olağanüstü güçleri olan despot hükümdarlar olarak kabul görmüşlerdi. Despotik hükümdar veya kral sıfatlarını üstlenmiş olan bu tanrılar, kendilerine inançsızlık besleyen ve gereken saygıyı göstermede kusuru olan kişileri cezalandıracağı tehdidi ile ün salmışlardı. Kral olarak anılan ve her şeye kadir olduğuna inanılan bu tanrılardan sürekli korktuğu ve başına her an bir şey gelebileceği endişesi halinde yaşadığı için açıktan saygısızlık içinde olmasa dahi, tanrısal merhameti sağlamak gayesiyle günah itirafında bulunmaya ve hiç sebep yokken pişmanlık gözyaşlarını dökmeye başladılar. Açıktan suç işlemiş olmasalar dahi, bilmeden tanrılara karşı saygısızlık yaptysak bizleri affet nidalarıyla gerçekleşen tövbe ve günah çıkartma ayinlerinin, kayıt altına alınmış ilk örneklerine, İsis ve diğer Mısır tanrıları için açılmış tapınaklarda rastlamak mümkündür. İsis günah çıkartma ve nedamet ayinlerinin Roma İmparatorluğuna geçişiyle ilgili bir örnek verilecek olunursa, M.Ö. 200'lü yıllarda Pirene bölgesinde İsis ve diğer Mısırlı tanrılara tapıldığına belgeleyen bir yazıt incelenebilir. Pirene bölgesinde yapılan muazzam İsis tapınağı, Memphis'de ve diğer yerlerde yapılan tapınaklar için de örnek oluşturmuştur. Bu tapınaklarda günah çıkartıldığını ve pişmanlık bildirildiğini belgeleyen yazıtlara ilk ulaşan ve derleyen, 1913 yılında Steinleitner olmuştur. Mısır tanrıçası İsis'in, Frigya ve Lidya'daki tapınak kitabelerinde günah çıkartma ve nedamet seanslarında adının anılması, İsis'e büyük onur kazandırmıştır. İsis tapınmasında, tapınanların günahından arınması için tanrıçaya itirafı ve affetmesi üzerine kurulan bu bağ, tapınağa üye alınmasında olduğu kadar tanrıçanın hizmetine girilmesinde tek koşul haline gelmiştir." Bkz. Vernsel H.S. *Isis, Dionysos, Hermes Three Studies in Henotheism*, Brill, 1999 s. 52.

48 "Gizemliliğe içtenlikle katılmanın önemli bir koşulu olan günah itirafı, her cemaat üyesi gibi tüm yeni katılımcılar için zorunlu kılınmıştır. Günaha düşmek korkusu ve bu suçun cezasının cemaatten çıkarılacağı endişesi antik paganizmin temel ilgi konusunu oluşturmuştur. Anadolu'nun Lidya ve Frigya bölgelerinde olduğu gibi Suriye ve Mısır'daki gizemliliğe dayanan pagan dinlerinin muhtemelen bir kalıntısı olarak, günah çıkartmanın Katoliklik içinde de temel bir konu haline gelerek, pişmanlığın ve affin unsurları haline gelmiş olması, çok ilginçtir. Tıpkı tüm gizemli pagan dinlerinde olduğu gibi, burada da rahip, gizemli tanrının kutsal temsilcisi ve yetkili kılınmış aracısı gibi davranmaktadır." Angus S. *The Mystery Religions : A Study in the Religious Background*, Cambridge 1975 s. 74.

kitabının pagan versiyonu olarak kabul edilen 'Altın Eşek' kitabında Lucius, İsis tapınak sunaklarının önüne gelmiş bedende eşek fakat ruhta insan olan bir kişi olarak kendisini tanıtır ve eşeğe çevrilmesine yol açan suçlarını itiraf (fatentem) etmeye⁴⁹ başlar. Günah itirafı duygusu öylesine bir saflık ve arınma yolu olarak eserde sunulmuştur⁵⁰ ki, insanların merhametine sığınmak için Lucius'un suç açıklamasını duyan yaşlı bir kadın sürekli ağlamaktadır. Suç itirafı yoluyla ahlaki temizlik ve günahattan korunmuşluk halinin⁵¹ öne çıktığı ve

- 49 "Tapınak açıldı ve her zaman ki gibi dualar edilmeye başlandı. Bir rahip de, duaları okuyarak kutsal suları serpmeye başladı. Bu arada baş rahibin yanına gidip beni dine kabul etmeleri konusunda ısrar ediyordum. Rahip benim kadar aceleci davranmıyormuş. Çünkü böylesine umarsızca kendisini tanrıçanın hizmetine adayanların sonu ölüm olabilirmiş. Çünkü rahibe göre hem yaşamın kapıları hem de ölümün kapıları tanrıçanın elindeymiş. Ardından rahip bana dine kabul edilmem için gereken şeyleri okudu. Daha sonra rahip beni hamama götürdü. Burada önce yıkandım. Daha sonra da rahip ben tamamen yıkandıncaya kadar üzerime su döktü. Rahibin verdiği keten bir elbiseyle tapınağın en içte kalan bölmelerinden birine götürüldüm. Ben üzerime on iki tane elbise geçirerek dışarı çıktım. Elbise aslında benim kutsandığımın bir işaretidir." Bkz. Apuleius Altın Eşek, İstanbul, 2007 s. 259.
- 50 "Tanrıların öfkesini dindirmek için kurban törenlerinde ne yapıyorsa bana da aynısını yaptılar. Suçların cezasız kalmamasını isteyen tanrılar bana yardımcı oldular. Tüm hayallerim suya düştü. Ben bir kuş değil, eşek olmuştum. Benim bir eşek bedeni içinde hapis olmuş durumum da talihin zalimliğini kanıtliyordu. Artık sanırım kader de benim çektiğim sıkıntılardan yorulmuş olacaktı ki, bana bir kurtuluş şansı veriyordu. Tanrıçanın görkemli hayaletine yalvarabilmek için uyuduğum yerden kalktım. Daha sonra yedi defa başımı daldırıp çıkardım. Zaten Pythagoras da bize dinsel törenlerde yedi sayısını kullanmamızı öğütlememiş miydi? Sonra göz yaşları içindeki yüzümü yukarı kaldırarak Tanrıçaya yalvarmaya başladım. 'Beni dört ayaklı halimden kurtar. Yeniden Lucius yap beni. Hangi tanrıya karşı günah işlediysem bilmiyorum ama o tanrı hala beni bağışlamıyorsa, o zaman öldür beni.' Dualarımı edip bir de üzerine acı bir çığlık attıktan sonra heyecanlanmış ruhum yeniden uykuya teslim oldu. Tam bu sırada denizin ortasından tanrıların bile tapacağı kadar güzel bir yüz belirdi. Yavaşça denizden çıktı ve etrafına ışık saçan bir hayal olarak karşıma çıktı. Uzun ve hafif bukleli saçları kutsal omuzuna doğru iniyordu. Tanrısal ses bana şöyle dedi: 'Sevgili Lucius! Ben doğanın ve doğadaki her şeyin efendisiyim. İlk ölümlü varlık, tanrıların en büyüğü, ölümlerin kraliçesi ve gökyüzü varlıklarının rehberiyim. Tanrıların ve tanrıçaların bütün biçimlerini kendimde toplayabilirim. Eğer istersem, gökyüzünün bütün parlak doruklarını, denizin sağlık getiren rüzgarlarını ve yeraltının sevimsiz hüznünü yönetebilirim. Her halk tarafından farklı isimlerle de olsa tapınım görüyorum. Eski inançlarına bağlı Mısırlılar, benim gerçek ismim olan İsis'i kullanırlar. Yaşadığın şansızlıklara üzüldüğüm için buraya geldim. Sakince ve günahlarından arınarak beklemelisin. Sana verilen ömrü, benim dışımda kimse uzatamaz.' Bunları söyledikten sonra tanrıça ortadan kayboldu." Bkz. Apuleius Altın Eşek, İstanbul, 2007 s. 244.
- 51 "İsis tapınması sırasında, talihsizlikleri veya ihmalkârlıkları yüzünden düştükleri bu saygısızlık halinden kurtulmak için, tapınanların açık itirafta bulunmaları ve muhtemelen de rahiplerle yakın istişare halinde olmaları, her yerde yaygınlık kazanmıştır. Bu gibi sözlü beyanlar, kişisel hataların şahsen ve cemaat içinde pişmanlık duyguları içinde duyurulmasını gerektirerek, cemaatin bu kişisel suçtan aklanılması gayesini de taşıdığı ölçüde,

kendisi eşekken insana geri çeviren İsis'in tanıtıldığı Lucius'un kitabında, tek başına kendisi için yapılan kişisel günah çıkartma seanslarından ya da İsis tapınak metinlerinden hiç söz edilmez. Oysa diğer Romalı şairlerin eserlerinde, cemaat halinde bütün cemaat için edilen duaların ve af dileklerinin yanında, işlediği günahtan dolayı suçlu bulunmuş kişilerin nedametlerini bildiren açıklamalarına bolca rastlanılmaktadır. Tapınak rahibinin sözleriyle kötülüğü ve kötü işleri reddettiğini bildiren, günahtan hüküm giymiş bu kişi, kutsal söyleme saygısızlık gösterdiği veya açıkça suç işlediğini söyleyerek affını dilediğine, metinlerde rastlanılmaktadır. Romalı şair Ovidus Publius (M.Ö.43–M.S. 18), yaklaşık üç yüze yakın efsaneyi şiirsel olarak yazdığı 'Metamorphoses' (dönüşümler) ismini verdiği kitabında, İsis tapınaklarındaki günah itirafı seanslarının ruh halini⁵² etkili bir şekilde belirtmiştir. Yine M.S. 1. asırda yaşamış çok tanınmış Romalı şair olan Juvenal, beş kitaptan oluşan 'Satire' eserinde⁵³,

günah çıkartma tapınak için temel bir ibadet halini almıştır. Aristides, Serapis'in tüm tapınaklarına uygun kader yazacağını garanti ettiğini belirtmektedir. Batıdaki İsis tapınması da, Osiris'in tüm ölmüşlerin koruyucusu olduğunu duyurduğu ve sonsuz yaşama ruhani arınma yoluyla ulaştıracağını garanti ettiği Mısır'a özgü böylesine bir ahlaki düşünceyi içermektedir. Ahlaki temizlik ya da doğru ahlak sahibi olma, Apuleius'un 'Altın Eşek' kitabının ana konusudur. Ahlaki temizlik ile günahtan korunmuşluk, Lucius'un çok önemli iki bileşeni haline gelmiştir. Böylesine bir bağ kurulmasının bir başka nedenini günaha giden bu yolun zevklere düşülen kölelikte bulan Lucius; tanrıçanın lütfuna ölümden sonraki hayatında kavuşmak isteyen herkesin günahından pişmanlık duymasının ve itiraf ederek affetmesinin zorunlu olduğunu belirtmiştir." Bkz. Alvar J. *Romanising Oriental Gods: Myth, Salvation and Ethics in the Cults of Cybele, Isis and Mithras*, Brill, 2008 s. 182.

- 52 "Ovid, günah itirafının İsis dinine mensup insanlar tarafından yapıldığını yazmış olsa dahi, bunun bir rahip huzurunda kurulan sırdaşlık temelinde de yapılıp yapılmadığı hakkında kesin bir bilgi vermiş değildir. Tapınakta İsis heykelinin önündeki adak taşı önünde oturan bu kişi, tanrıçayı veya diğer tanrıları gücendirdiğinden kuşku duyduğu suçları dahi herkesin huzurunda açıkça söylemeye başlar, bundan sonra, bildirdiği bu suçlarından dolayı haksız olduğunu dile getirir ve cezalandırılmayı talep eder, cemaatin arasından açılan yol üzerinde pişmanlık gösteren haller içinde yürür ve çoğu kez hıçkırığa ağlamaya başlar, pişmanlık bildiren sözlerinin arasında cezayı hak ettiğini belirterek herkesin içinde kendi kendisini suçlar ve azarlar. Ovid, bu kişinin ağladığına ve nedametindeki içtenliğine tanıklık eder." Bkz. Rose H.J. *Essays on the History of Religions*, Brill, 1956 s. 54.
- 53 "Günahların açıkça söylenmesi, pişmanlık hissini gözyaşlarıyla kanıtlanması vs., gibi günah çıkartma seanslarının hallerine, Roma-Yunan pagan dinlerinden çok önce Mısır'da şahit olunmuştur. Pişmanlık duyguları içinde günahın duyurularak arınacağı inancının varlığına, daha sonra, Roma'daki İsis tapınaklarında da rastlanılmıştır. Juvenal, çok iyi bilinen Satire hakkında yazdıklarında, anaların ve çok tanınmış kişilerin, Doğunun tanrıları ve onların Roma'daki acayip kılıklı rahipleri önünde suçlarını nasıl açıkladıklarını konu edip alay etmiş, akılsızlıklarını sergilemek istemiştir. Günah çıkartmanın temel nedeni, suç olarak görülen günahların veya saygısızlıkların tanrıçanın öfkesine yol açacağı, iblislerin kendisini kuşatacağı korkusudur. İşlediği suçla çok şiddetli bir cezalandırılmaya uğrayacağından emin olan bu insanlar, Osiris'ten veya İsis'ten günahları için af dileyerek, rahibin de araya girerek duyduğu pişmanlığını bildirmesiyle bağışlanma şansına ulaşmayı ummuşlardır." Bkz. Rose H.J. *Essays on the History of Religions*, Brill, 1956 s. 57.

günah çıkartma seanslarının Doğu dinlerinden Roma tapınaklarına geldiğini ve son derece rağbet bulunduğunu yazmıştır. Günah itirafı yoluyla tanrıyla barışma emelini eserlerine işlemiş olan Plutark ve Juvenal'ın⁵⁴ yanı sıra, Pavlus de günah çıkartmanın paganizmdeki öneminin farkındaydı. Nitekim Hıristiyanlıktan asırlar öncesinde Yunanistan'da günah itirafı ve affı uygulaması, Doğu dinlerinden aktarılmış⁵⁵ önce Anadolu'da⁵⁶ sonra da Trakya'da⁵⁷ uygulanmış

54 "Plutark'ın tanıklığına bakılacak olunursa, en iğrenç veya en mahrem bir günahın itiraf yoluyla affedilmesi sırasında, günahkarın işlediğinin bu suçun bedeli nedir veya kutsal yasadaki karşılığı ne olacaktır sorusuna; rahibin, beni kendi halime bırak eğer duymak isterlerse suçunu-günahını tanrılara/tanrıçalara açıklayacağım, sözleri çok ilginçtir. Juvenal, Roma'daki İsis tapınaklarında yapılmış çok ilginç bir günah çıkartmayı kaydetmiştir. Yazdıklarına bakılırsa, İsis tapınanı Romalı bir kadın kendisini bağladığı cinsel perhiz sözünün gereğini yerine getirememiş ve bu endişeyle tapınağa gelerek, rahibin Osiris ile kendisini barıştırmasını dilemiştir. Juvenal, çok duygulu bir günah itirafının ardından, kadının girdiği günahın bilincine vardığı kanısını edinen rahibin, işlenmiş bu suça bedel olarak kadından bir sepet dolusu sıcak çörek istediğini ve hepsini sonra kendisinin yediğini yazmaktadır." Bkz. Angus S. *The Mystery Religions : A Study in the religious Background*, Cambridge 1975 s. 81.

55 "Çeşitli tanrıların adları anılarak ve yakarılarak uygulanan günahların itirafı yoluyla arınma ve huzura kavuşma, farklı ülkelerdeki antik pagan dinlerinin hemen hepsinde vardı. Günah affı kurumlarından bazıları Doğudan gelmiş, çok fazla ilgi çekerek öncelikle Yunanlılara aktarılmıştı. Homer, Herodotus ve diğer Yunan yazarları, daha Hıristiyanlığın adı bile yokken günahların kefaretinin gerekliliğinden söz etmişler, günah itirafları Lidyalılar arasında uygulanır olmuştur. Alkibiades'in rahibe sorduğu, insanların yaşamında işlediği en büyük suç nedir sorusuna, rahibin verdiği cevap çok ilginçtir: hiç kimse görmese ve hiç kimse bilmese de, her insanın işlediği her çeşit suçu tanrılar görür ve bilir. Bu cevap, insanların işledikleri günahları güvenilen rahiplere itiraf ederek açığa vurma yükümlülüğünü de beraberinde getirmiş, pek çok ailevi ve kişisel sırlar bir anda rahiplerin vicdanına havale olmuştur. Plutark'tan alınan bir paragraf bile, günah itirafının affedilme umuduna bağlanmış bir hurafe olduğu hissini okuyucu da uyandırmış olsa da, günah affı kaygısının giderek daha alt zümrelere yani sıradan insanlara aktarılmakta olduğunu kanıtlamaktadır. 'Günahların tanrı tarafından affedilmesi ümidiyle dolu olan bir kimseyi, nasıl boş inançlı diyerek hor görebiliriz? Pişmanlık hisleri içinde affedildiğini duymak isteyen ve böylesine bir çaresizlik içinde çırpınan bir kimseye, kim yardım etmek istemez? Büyük bir keder ve acı içinde yüreğini açmış böyle bir kişi itiraf etmeye başlamış, hiç kimsenin bilmediği sırlarını ve hatalarını tek tek sayıp dökerek pişmanlığını dile getirmiş olsa da, artık hatadan dönmüş ve tanrının yasakladığı halden çıkmış demektir.' (Plutarch, *De Superst*, 20) Günah itirafının ve affının, Mısırlılar kadar Yunanlılar arasında da rağbet bulunduğunu kesinlikle öne sürebiliriz. Apollonius sandalla Nil nehri üzerinde gezinti yaparken, bir gence rastlar ve kendisinin öğrencisi olmasını ister. Apollonius, bu gence, şu ana kadar iyi ya da kötü işlediğiniz her ne varsa bana söyleyin, tanrıdan aldığım görevle hepsini affedebilirim, der. Yunanlıların dini, günahların itirafını ve affını kapsamış olsa da, cinayet gibi bazı korkunç suçların affına kesinlikle karşıydı." Bkz. Lasteyrie C. *The History of Auricular Confession: Religiously and Morally*, London, 1971, s. 55.

56 "Günahların affı, Yunanlıların dininde yerleşmiş bir gelenek olmasa bile, imparatorluk dönemi sırasında Anadolu'dan alınmış bir uygulamadır. Bir grup Yunanlı, günahların itirafı ve tanrıların övülmesi yoluyla tanrısal cezalardan kurtulunabileceği inancının öncülüğünü yapmıştır." Bkz. Chaniotis A. *Greek Religion*, Oxford, 2010, s.39.

olsa da, büyük bir rağbet görmüş ve etkili felsefi içeriğine kavuşmuş olması nedeniyle, paganizmi Hıristiyanlıkta yaşatan Pavlus'un⁵⁸ de dikkatini çekmiş olmalıydı.

İşlenmiş günaha duyulan pişmanlık hissini ve yeniden diriliş ya da sonsuz yaşama geçiş coşkusu tanrısal gizemliliğin temeli haline getirmiş olan Roma-Yunan paganizmindeki günah itirafı; Lucius'un alaycı eserinde etkili bir tarzda işlendiği gibi, on gün perhiz koşuluyla ve içten dualarla ifadesini bulan tövbecar hücre çilekeşliğiyle, neredeyse tüm İsis-Artemis tapınaklarında rağbet edilen bir ayindi.⁵⁹ Antik dünyanın yedi büyük harikasından biri

57 "Halkın suçlarının toplu olarak tanrıya itirafı, pişmanlığın bir ifadesi ya da bir propaganda aracı olarak kullanılması, M.Ö. 4.asırdaki Epidorus'un mucizeyle ilgili yazdıklarında rastlanılmaktadır. Tanrının lütfuna ererek veya ölümden kurtulmak maksadıyla da yapılan halkın günah çıkartmasıyla ilgili tanrının istekleri Frigya metinlerinde açıkça bildirilmektedir. Bir ölümlünün tanrıya isyanı günahıdır, bu suçun itirafını ve metinlerdeki şekliyle itirafını gerektirir. Günah itirafı, Helenistik-Roma özellikleriyle Bakhalarda bile açıkça yer almıştır: '118/9 yıllarında, Artemidoros'un kızı Trohime, hizmet etmek için tanrıların huzuruna çağrılır, ancak o gitmede ağırdan davranır. Bu nedenle tanrılar onu delirterek cezalandırır. Suçunu Koresa üzerinde etkisi olan Meter ile Apollo'ya açan Trophime'ye, tanrının bu öfkesini herkese duyuran bir dikili taş dikmesi karşılığında affedileceği ve delilikten böylece kurtulacağı bildirilir. Tanrıya karşı suç işleme ve koşullu affedilme vurgusu, tanrı ile insan arasındaki gizemli ilişkide giderek daha fazla pekiştirilerek, Hıristiyanlığa kadar ulaşır." Bkz. Vernsel H.S. *Isis, Dionysos, Hermes Three Studies in Henotheism*, Brill, 1999, s.203.

58 "Romalı vatandaş Tarsuslu Pavlus, Anadolu'daki seyahatleri sırasında İsis ismini çokça duyduğundan benzeri bir çözüm bulması gerektiğinin farkına varmıştır. Mısır'da her yerde var olan ve her şeye kadir olduğuna inanılan İsis gibi; Artemis de, Anadolu insanı için her yerde vardı ve her şeye de kadirdi. Böylece Anadolu'da, İsis-Artemis'in bu yüceliği imanında, halka açık halde günah çıkartma seansları başlamıştır. Pavlus'un Efes ziyaretiyle birlikte, bu iki ekumenikal (evrensel) tanrıçanın insanlar üzerindeki müthiş etkisi de fark edilmiştir." Bkz. Witt R.E. *Isis in the Ancient World*, New York, 1997 s. 328.

59 "Helenistik gizemli tapınmaların ruhaniliği altında, bir kimsenin işlediği suçun ya da tanrılar nezdinde girilen günahın cezasını çekmesi, çok önemli bir konuydu. İnisiye ve vaftiz olmadan önce, pagan tapınaklarında, adayın tüm günahlarını itiraf etmesi beklenirdi. Cezaatın ileri gelen ruhsalları ya da tanrıçanın önde gelen bağlıları, adayın yaşamı boyunca işlediği bütün fiillerini kalbinden geçenleriyle birlikte itirafını can kulağıyla dinlerlerdi. İsis ve Artemis tapınak ayinlerinde temel inanç, vaftiz ayininin içsel temizliği ve ruhani arınmayı sağlayabilmesi için, adayın (ruhunun) üzerinde günahın hiç iz ya da leke kalmaması zorunluluğu üzerine kuruluydu. İsis ve Artemis gibi tanrıça tapınaklarında, yeniden doğuşu sağlayacak bu ruhsal arınmada lekelerden kurtulmayı da, işte bu günah itirafı sağlıyordu. Örneğin İsis tapınmasında, günahın cezasını çekme, kefaret yoluyla günahın bedelini ödeme vs., gibi konulara aşırı önem verildiği gibi, itiraf yoluyla günahın kurtulmaya olduğu kadar affa uğramaya da büyük değer verilmekteydi. Günah itirafıyla başlayan inisiye ve vaftiz ayininden on gün öncesinden perhiz (et yememek, şarap içmemek, cinsel ilişkiye girmemek vs.) yapmak bir zorunluluktur. İnisiye olan kişi, perhiz günlerinde, insanlardan tam anlamıyla kendisini soyutlamakla, tapınakta bir odaya kendisini hapsetmekteydi. İsis

olan Efes Artemis tapınağının⁶⁰ Roma-Yunan paganizmindeki öneminden haberdar olan İncil yazarları, sözü insan bedenine ekilen tohum benzetmesiyle dikkatleri üzerine çeken Seneca'nın (M.Ö.4 – M.S.65) sözlerini Arami diliyle⁶¹ İsa'ya sözlendirmiş olmakla, tek başına Hıristiyanlığın tüm pagan dinlerinin yerini almasına veya putperest tapınmanın Hıristiyanlık adı altında devam etmesine⁶² zemin hazırlamışlardır. Persiya'daki⁶³ Artemis Tapınağı İs-

tapınağındaki bir hücrede, inisiye, yaşantısını ayrıntısıyla düşünmekte, geçmişte işlediği günahlarını anımsayarak zihnini berrak tutmakta, sürekli olarak hıçkırığa hıçkırığa ağlayıp pişmanlık duymaktadır. Nedamet yoluyla tövbe, itiraf ederek günahlardan arınmak ve içten tapınmak için gereklidir. İşlediği suçları itiraf etmeyi pişmanlığın ve affa ulaşmanın temeli haline getirdiği, kendi hayat hikayesini anlattığı 'Altın Eşek' isimli kitabında Apuleius; suçları yüzünden eşeğe dönüşen kendisinin, günahlardan arınarak tanrı suretini nasıl aldığını konu edinmiştir. Geçmiş yaşamında Lucius, pek çok büyük suç işlemiştir, İsis mabedinin önüne eşek olarak gelmiş, yaptıklarına pişman olmuş, günahlarını rahibe itiraf etmiş, göğün kraliçesi İsis'in hemen yanı başına taht kurmuştur." Bkz. Vensus A.G. *Pathsto the Divine : Ancient and Indian*, Washington, 2008 s. 121.

- 60 "Yuhanna, 30-36 yıllarında, kentin yaşlı kadınlarının şifa dağıtması için tiyatroya çağrılmış olmasına rağmen, Artemis tapınağının 37 – 45 yılları arasında yıkılması hakkında hiçbir bilgi vermemiştir. Elçilerin İşlerinde, Pavlus, Efes'te Kilisenin kurulması konusunda öncü bir role sahip olmuş ve kenti çeşitli kereler de ziyaret etmiştir. Elçilerin İşlerinde (19: 23-40) ayrıntısıyla anlatılan bir olayda, tiyatrodaki kalabalığın karşısında, misyonerliğini ciddi denecek derecede tehlikeye atmıştır. Efes kentinde Artemis tapınağı ve tiyatro çok önemli iki yapı olduğu halde, havari Yuhanna'dan Pavlus'e varıncaya kadar hiçbir öncü Hıristiyandan ayrıntılı bir bilgi gelmiş değildir." Bkz. Lalleman P.J. *The Act of John : A Two Stage Initiation into Johannine Gnosticism*, Leaven, 1998 s. 92.
- 61 "İsa, zaten bu konuya işaret etmişti, tohum (tanrı sözü) bereketli toprağa veya çorak kayalık üzerine düşebilir, hiç filizlenip bitmeyebilir, demişti. İsa, hiçbir zaman, tohum çürümüşdür ya da kısır kalmıştır gibi bir anlamı ima etmiş değildi; anlatmak istediği şey, sadece, yüzünün maddesel özünün tanrısal tohumun (sözün = kelamın = logosun) çimlenmesine ve yetişmesine uygun bir içeriğe asla sahip olmadığıydı. Böylesine örtülü olan ve genel bir benzetme sanatı kullanarak İsa'nın vaaz ettiği diğer konular arasında, Yahuda bölgesindeki İsraililere, tıpkı bir çocuk gibi tanrı sözünü almazsanız iman etmiş olamazsınız, nitelemesi gelmektedir. Neyse ki, İsa, İbranice değil de Aramice konuşmaktaydı, bu lisanı sadece İsraili seçkinler değil Yunanlılar ve Latinler de kolaylıkla söylenileni anlamaktaydı. İsa'nın Arami diliyle seslenmesi bu yüzden, gerçekten çok büyük bir avantajdı. İsa'nın İbranice değil de Aramice seslenmesi sayesinde, sözlerin söylenmesinin üzerinden daha birkaç yıl bile geçmeden, dikkate değer bir heyecan yarattı ve büyük bir gürültünün çıkmasına neden oldu." Bkz. Garbol P.S. *The Fallacious Confession*, New York, 2009 s. 77.
- 62 "Yunan ve Roma tanrıça mitolojisi, günümüz yaşantısına dahi tesir etmektedir. Çevremizi saran her şey, karanlık çağlarda etkili olan tanrıça tapınmalarını bizlere anımsatmaktadır. Tanrıçaların yolundan yürüye yürüye, İsa'nın yolunu şeytanın yoluna çevirmişlerdir. Çözülmesi gereken ciddi bir sorun vardır. Düşmanca taktiklere uğramaktayız. İsa bizi sever, bizim için ölmüş olmakla da bize olan sevgisini kanıtlamıştır. Oysa biz ne yapıyoruz? Tanrıçalara duyulan iman gibi, günahlarımızı itiraf ediyoruz, bağışlanma diliyoruz, sonra da affedildiğimizi hissederek yalanlara sarılıyoruz." Bkz. Embry B.E. *Woman Thy Name is*, New York, 2002 s. 73.
- 63 "Josephus İsrail yasalarına katı şekilde bağlı kalan bir kimse olmanın ötesinde; yabancı kralların, imparatorların ve generallerin dahi adil olmalarında ve kutsal şeylere saygısızlık

raillilerin kutsal metinlerinde dahi ismi geçerken, Efes'teki muhteşem mimari yapısıyla Pavlus'un tepkisini⁶⁴ çekmişti. Her yerde var olduğuna ve her şeyi duyup bildiğine inanılan tanrıça İsis ve onun Roma-Yunan uygarlığındaki izdüşümü sayılan Artemis, giderek tapıldığı her yerde günah itirafı yoluyla⁶⁵ arınma duygusunu tapınanlarına aşılamıştır. İsis ve Artemis tapınaklarındaki içten dualarla⁶⁶ girilen günah itirafı, bir tür ölüme hazırlık olarak kişinin bu

yapmamaları gerektiğinde ısrar etmekteydi. Şayet, yabancı da olsalar bunda bir hata yapacak olsalar, tıpkı İsraili günahkarlar gibi tanrısal cezaya çarptırılacaklarından emindi. Kuşkusuz 4. Antiochus, İsraililere yaptıklarından dolayı biraz sarsılmış, Persi'deki Artemis tapınağının talan edilmesine öncü olmuştur." Bkz. Schwartz S. *Josephus and Judean Politics*, New York, 1985 s. 192.

- 64 "İsis her yerde var olduğuna inanılan bir kraliçeydi. Artemis'e ise, bütün Asya'da her yerde var olduğuna inanılmakta ve tapılmaktaydı. Anadolu halkları da, İsis-Artemis'in en büyük olduğuna ve her yerde var olduğuna iman etmişlerdir. Pavlus'un Efes kentini ziyaret ettiği yıllarda, bu iki ekumenik tanrıça hakkında bilinmesi gereken her ayrıntı halk tarafından zaten kulaktan kulağa aktarılmaktaydı." Bkz. Witt R.E. *Isis in the Ancient World*, New York, 1997 s. 14.
- 65 "Yunan dininde çok güçlü bir şekilde işlenmiş her yerde var olan ve her şeyi bilen tanrıçalara duyulan iman, ile, cezalandırılma korkusu altında kahrolan tapınan arasında kurulan çok kuvvetli bu bağın sonrasında; günahlarının her an farkında olan insanın günahlarını itiraf ederek, çok güçlü ve öfke dolu tanrıçanın gazabından kurtulmayı dilemesi, ragbet edilen bir eğilim haline gelmiştir. İtiraf ederek bağışlandığı hissine kapılma coşkusu (günah, tanrısal öfke, cezalandırılma kaygısı, günah itirafı, pişmanlık, gönül alma ve yatıştırma); Doğuya özgü dinlerin de katkısıyla, Lidya-Frigya dinlerin tamamında, kapsamlı bir şekilde gelişmiş, günah itirafı-barışma bağı yazıtların çoğuna işlenmiştir. Roma imparatorluk dönemi boyunca, Mısır'da dolayısıyla Doğu dinlerinin etkili olduğu her yerde, tapınanın dizlerinin üzerine çökmüş halde günahlarını itiraf eder ve merhamet dilerken resmedilmiş olması bir tesadüf değildir." Bkz. Vernsel H.S. Faith, *Hope and Worship : Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, Leiden, 1981 s. 158.
- 66 "Ruhunu tümüyle tanrılara adama ve hakikate bağlanma duygusu ile varlıkların varlığının bir soluk gibi estiği, yalnızlığın yalın ve hoş büyüünün tadına varıyordu. Dualarında şöyle diyordu: 'Ey İsis! Ruhum senin gözlerinden akan bir damla yaş olduğuna göre, bir çığ gibi başka ruhların üstüne düşsün ve öldüğümde onların güzel kokusunun sana yükseldiğini duyumsayayım! Kendimi kurban etmeye hazırım.' Kendisinde yavaş bir değişimin ve köklü bir dönüşümün olduğunu hissediyordu. Önce kendi varlığının dibine iniş sonra da nesnelere üzerinde adeta uçmasını sağlayan bir tür yukarıdan bakış. Kimi zaman rahipe soruyordu: Bir gün İsis gülünü koklamama izin verilecek mi? 'Bu bizim elimizde değil. Hakikat verilmez. Gerçeği insan ya kendi içinde bulur ya da hiç bulamaz. Seni bir ermiş yapmak bizim elimizde değil, ancak kendin bunu başarabilirsin. Çalış ve dua et.' Bu sessiz dualardan birinden sonra başrahip aniden yanında beliriverdi: 'Oğlum hakikatin sana açıklanacağı an yaklaşıyor. Kendi derinliklerine inerek ve oradaki yaşamı keşfederek onu sezmeye başladın. Ermişlerin dile sığmaz büyük tarikatine gireceksin. Çünkü gönül saflığında, kakikat aşkıyla ve dünya nimetlerinden vazgeçebilme direnciyle buna layıksın. Fakat hiç kimse ölüm ve diriliş aşamalarından geçmeden tanrı diyarına giremez. Sana mezarlığa kadar eşlik edeceğiz. Hiç kimse ölümden kaçamaz, tanrının ışığına kavuşmak için mezara canlı canlı gömülür.', diyordu başrahip." Bkz. Schure E. *Gizemler Kitabı : Eskiçağ Gizemleri*, Ankara, 2003, s. 80.

dünyadaki yaşamında uygulanırken; Örfik şenliklerinde söylenen ilahilerde ölmüş bir kişinin ruhunun itiraf ettiği⁶⁷ suçlarının karşılığı olarak cezaya razı hali ya da daha doğrusu pişmanlık duygusu içinde bağışlanma ümidini yansıtmaktadır. Özellikle Platon'un eserlerinde ve Aristoteles'in eleştirilerinde felsefi bir boyut kazanan gizemlilik içeriğine dayanan tüm putperest dinlerde olduğu gibi, Roma-Yunan paganizminde, Anadolu idolatrizminde hatta Dionysus veya Midas tanrı-insanlarda⁶⁸ da; ölümle ruhun bedeninden çıktığı,

67 "Günahkarın itiraf yoluyla affa ulaşma emeli, Örfik dinde çok yaygın bir uygulamaydı. Tanrıyla hemfikir olarak, işlenen fiilin veya davranışın bir suç olduğu vurgusuyla bağlantılı olarak; Plutarch'ın 'De Sera Numinis Vindicta' eserinde işlediği Thespesios'un vahyi bölümünde, gerçekten de, cehennemde suçların bir bir açıklandığı ve kişinin yüzüne vurulduğu ıstıraplar çukuru olarak tanıtan ilk dindir. Plutarch, 'De Sera Numinis Vindicta' eserinde (22 p. 566 F) oğulun huzuruna çıkarılan kişi bu dünyada herkesten sakladığı günahlarını açıklamakla, ölmüş kişinin ruhu bu dünyadayken işlediği suçları bir bir kınayıp itiraf etmeye mecbur bırakılmakta, af nidaları altında hesaba çekilen ölmüş bu kişinin yaşarken bu günahları işlemeye meylettiren nedenler geçersiz bahaneler olarak görülerek yüzüne vurulmakta, dünyadaki yaşamında yaptıklarından habersiz olanlar şiddetli şekilde cezaya çarptırılmaktadır. Ancak Örfizmdeki günah itirafı, öldükten sonraki hayatta ruhun kınanması kapsamında gerçekleşmektedir. Yazılı metinlerden, Anadolu'daki pek çok Örfik topluluğun, ölen kişinin ruhunun cehennem diyarında dünyada yaşarken bedeninin işlediği fiillerinden dolayı kişinin günahlarını itiraf ettiği senaryosuna iman ettiği sonucuna ulaşmak mümkün olduğu gibi; Lidya ve Frigya'ya ait kitabelerde de, işlediği günahı ölen kişinin ruhuna itiraf ettirilmesiyle ilgili bulgulara da rastlanılmıştır. Gerçekte kişinin ruhuna, ölen kişinin suçlarını tek tek itiraf ettirilmesiyle ilgili kitabe bulgularına Maeonia (Lydia) ve MeterHıpta'ya adanmış iki bölgesel ithafta ayrıntılı olarak rastlanılmıştır. Hititler ve Mitanniler tarafından aşkla bağlanılan ve coşkuyla tapılan bir tanrıça olarak MeterHıpta, Dionysus'da içkiyle şifa dağıtan bir hemşireyken, Örfik ilahilerde(48 ve 49) tapınmalarda (ayinlerde) günahları itiraf ettiren bir tanrıça olarak tanıtılmaktadır." Bkz. Guthrie W.K.C. *Essays on the History of Religions*, Leiden, 1952 s. 63.

68 "Gizemli dinlerde teoloji ve dilin karşılıklı olarak gelişmesi üzerinde, Midas yalnızca uç bir örnek olmasına karşın, Midas ile Orpheus arasındaki bağlantının açığa çıkartılması bakımından çok önemli bir konudur. Dinlerin gizem konuları araştırılırken, yaşama tahammül gücü verdiği gerçeği asla gözardı edilmemelidir. İntihar etmek, tüm gizemli dinlerde ret edilmiştir, çünkü yaşamı insanlara veren tanrılardır, bu nedenle de kişinin hayatı kutsal kılınmıştır. Tüm gizemli dinlerde, insan hayatı tanrısal görevlerle donatılmış, tanrılarla da kutsal ve güçlü kılınmıştır. Tanrılar bedenden ruhu çıkartmadan veya kişiyi çağırarak yanına almadan, insan eliyle kişinin öldürülmesinin yasaklanması; Aristoteles'in ilk diyaloglarında irdelediği gibi, Platon'un felsefi öğretisinin de gerçekten özünü oluşturmuştur. Yaşamın kutsallığı, gizemli dinlerde Silenus tarafından ısrar edildiği halde, yalnızca sembolik olarak öne çıkartılmıştır. Yeni yaşam ölümle birlikte değil de, ölümler diyarındaki kutsamayla ve inisiyeyle başlayacaktır. Gönüllü ölüm ayinleri, ancak, imparatorluk dönemindeki İsis gizemleriyle bağlantılı olarak açıklanabilir. Sembolik ölüm ve ruhtan yeniden doğuş, tüm gizemli dinlerin ortak teması olmuştur. Örfik gizemlerinin diğer dinlerle olan temel farkı, muhtemelen, Orfeus'la ölümden yaşama geçişin çok düzenli bir şekilde yeniden gerçekleşmesi değil, ölümün fethedilmesi ve ölüm üzerinde mutlak zafer kazanılması temaları olmuştur. Diğer taraftan Midas, ölümlü dünyevi tanrılarla aşırı derecede doğrudan bağlantısı kurulmuş alegorik bir temsildir. Ovid, ölümlü tanrı Midas'la olduğu kadar, gizemli

bedeninden çıkan ruhun tanrısal-ruhsal diyara götürüldüğü, dünyadayken bedeninin işlediği tüm işleri yüzüne söylendiği veya itiraf ettirildiği, bu suçlar içinde kişinin bir insanı öldürmenin (ya da intihar etmenin) en büyük günah olarak sorgulandığı vs., gibi görüşler savunulmuştur. Hıristiyan dogmasında kaybolan vaftiz⁶⁹ inayetini tekrar elde etmek için yapılan günah çıkartma⁷⁰ ile, Örfik şenliklerinde⁷¹ ve Artemis tapınaklarında⁷² rağbet bulan itiraf arasında önemli benzerliklerin olduğu daima öne sürülmüştür.

dinlerin tamamıyla da ilgilenmiş, kendisinden çok önce başlayan ve kendisinden sonra da çok etkili bir şekilde devam eden ezoterik tapınmaların içeriğine büyük ilgi duymuştur. Dinsel içerikte 'Metamorphoses' (Dönüşümler) kitabının bir paragrafı (11.127-45) çok dikkat çekicidir. Midas'ı şefaathçi kılarak Dionysus'a seslenen duasında, bir kişi, hem niyet ve hem de fiil olarak günahlarını itiraf etmektedir. Ovid'in eserlerinde, günah çıkartmadan 'confessiopeccati' deyimini altında, çok sık söz etmektedir. Günahların itirafı, antik çağdaki bütün gizemli dinlerin rağbet ettiği bir tapınma tarzıdır." Bkz. Luck G. *Ancient Pathways and Hidden Pursuits*, New York, 2000 s. 17.

- 69 "Hıristiyan olmak da bir Kiliseden diğerine geçmek de, vaftiz ile olur. Vaftiz ayini, Baba-Oğul-Kutsal Ruh adına yapılır. Vaftiz, İsa'nın manevi vücuduna iştirak edişi, Kutsal Ruh ile yeniden doğuşu ifade eder. Vaftiz uygulamaları, Kiliseler arasında farklılık gösterir. Suya daldırmak, batırmak, su sepelemek ve su dökmek gibi çeşitli yollarla vaftiz yapılabilir. Vaftizsiz ölenin asli suçtan temizlenmediği için günahkâr öldüğü kabul edilir. Günah itirafı, kaybolan vaftiz inayetini yeniden elde etmek için yapılan ayindir. Günah işleyen günahlarını itiraf eder. Kilise adına affetme yetkisine sahip papaz, itirafta bulunanın günahlarını bağışlar. Günah itirafı, tanrı ve Kilise ile barışmanın bir simgesidir." Bkz. Küçük A. ve Tümer G. *Dinler Tarihi*, Ankara, 2009, s. 390.
- 70 "Katolik Kilisesine göre insan doğuştan günahkârdır ve Lateran konsül kararına göre her insanın en az yılda bir kez günah itirafında bulunması gerekir. Ortodoks Kilisesi, sakramentlerden vaftiz ile konfirmasyonu bir arada yapar, vaftiz töreninden hemen sonra konfirmasyonu ayinini gerçekleştirirler. Protestan reformasyonu, vaftiz olan her Hıristiyanın bir rahip olduğunu öne sürmüştür. Bu ilke, Katolik Kilisesinin hakikat ve otoritesinin ruhban sınıfa has kılındığını ve atanmış rahiplerin tanrı ile insanlar arasında aracı olmalarını ifade eden Kilise hiyerarşisini reddetmektedir. Bu şekilde Hıristiyanlıkta, Tanrı ile Hıristiyan arasındaki aracı figürler ortadan kalkmış ve bireysel anlamda dinsel yaşam imkanı sağlanmıştır." Bkz. Gündüz Ş. *Yaşayan Dünya Dinleri*, İstanbul, 2007, s. 109.
- 71 "Örfik gizemlerinde, pişmanlık duyguları altında kalarak günahları itiraf etme yoluyla affa uğramayı ümit etme uygulaması, ile, Hıristiyanlardaki günah çıkartma seansları arasında kolaylıkla bir benzerlik kurulabilir. Hıristiyanlıktaki günah çıkartma, gerçekte, Örfik günah itirafın tam benzeridir. Örfik şenliklerinde de Hıristiyan cemaatinde de, günahlarına pişman olmuş itirafçı, dinsel tören (venia, restitutia) kapsamında affa nail olmaktadır." Bkz. Luck G. *Ancient Pathways and Hidden Pursuits*, New York, 2000 s. 12.
- 72 "Artemis tapınağı Efes'in gururuydu. Antik dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis tapınağı, M.Ö. 550 yıllarında kral Croesus tarafından yapılmıştı. Artemis'in muhteşem heykeli, sunak bölgesinin hemen önündeyim. Sunak kesilen hayvanlarla süslenmişti. Artemis, bakire bir tanrıça olduğu için, tüm cinsel davranışlar ve istekler, tapınak tarafından kesinlikle yasaklanmıştı. Roma dönemi öncesinde, rahipler tarafından Artemis tapınması üzerinde kapsamlı değişiklikler gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, temel niteliği asla bozulmuş değildir. Genç kızlar tapınakta bir ömür boyu görevlendirilmek üzere seçilir ve gö-

Sonuç

Günah kavramı üzerine kurulan Hıristiyanlıkta, yaratılan her insana anne ile babasından geçen ve Adem ile Havva'nın işlediği söz dinlemezlik suçu olarak bilinen asli günahın ruhani arınmanın yolu vaftiz ayini olurken; bedenine giren şeytanın tahrikiyle insanın kendi yaşamında işlemekte olduğu fiili günah kirlenmesinin ruhani temizlenme veya tanrısal barışma yolunu da günah çıkartma ayini oluşturmaktadır. Tanrı iradesine aykırı davranarak ya da bundan daha kötüsü tanrı sözünü (yasağını) reddederek işlenen her günahla ruhun kirlendiği dogması, tapınağa katılan her inisiyenin suya (nehre) batarak ve çıkararak uygulanılan vaftiz ayiniyle olduğu kadar cemaat içinde suçlarını itiraf ederek gerçekleştirilen günah itirafı ayiniyle ruhu arındırma inisiyeleri; Hıristiyanlıktan asırlarca öncesinden İsis mabetlerinde titizlikle yerine getirilmiş, Doğu dinlerinin Roma İmparatorluğu'nda rağbet bulmasıyla birlikte tüm Artemis ile Serapis tapınaklarında ve Orpheus ilahilerinde benimsenir olmuştur. Denilebilir ki, insan bedeninin tanrının ruhuyla hayat bulması, beden ruhun hapsedildiği bir hücre gibi görülmesi, ruhun bedenden ayrılması olarak yorulan ölümlerle ruhun özgür olması, ölen kişinin ruhunun tanrısal-ruhsal (ide = pleromik = gökler krallığı = cennet) aleme çıkması vs., içeriğindeki pisagoryan-platonik ruhçuluk; ile, ölen kişinin ruhunun sorgulanması ve tüyle tartılması, tanrı ailesinin kurulması, tanrının oğlunun haksız olarak ve insafsızca öldürülmesi, tanrı bedeninin (ekmek) yenilmesi ve tanrı kanının (şarap) içilmesi, ayinlerde tanrının oğluyla (Dionysus, Mithras, İsa) karşılaşılması, sonsuz yaşam haberinin alınması vs., içeriğindeki mitolojik söylenceler günümüz Hıristiyanlığın temelini oluşturmuştur.

Platonik felsefe ve mitolojik tanrı-insan söylencelerinin Hıristiyanlıkta bulunduğu veya dayandığı tek payanda vardır, bu da putperest ideolojinin özünü oluşturan ruhçuluktur. Tanrı ailesinin kurulduğu bu mitolojik çağda, büyük işleri başaran ya da olağanüstü kahramanlıklar gösteren kişilerin Zeus'un oğlu ya da Dionysus'un oğlu gibi yakıştırmalarla anılmasının, üstün kişilerle ve özellikle de komutanlarla tanrılar arasında soy bağının kurulmasının tek nedeni, tanrı ruhunun o kişinin bedenine girdiğine (dolayısıyla tanrı ruhunun

revli kaldığı süre boyunca da bakireliğini korurlar, bakire kalmaya da yemin içerlerdi. İtiraf yoluyla günahın arınma, kutsal bakireliğin adeta temel koşuluydu. Bakireler tarafından titizlikle yürütülen Artemisyon, Artemis tapınmasının ana festivaliydi. Artemis tapınması, doğrudan doğruya bakirelik üzerine kurulu olmasına rağmen, Artemis bağlıları, bakireliği halk arasında yaygınlaştırmış değillerdi. Genç kızların bekâretini ve iffetlerini koruyan Artemis, onları evliliğe ve anne olmaya hazırladığı gibi, doğum esnasında ismini anan bütün annelerin tek koruyucu tanrıçasıydı." Bkz. Polhill J.B. *Pavlus and his Letters*, New York, 1982 s. 179.

insan bedenini araç olarak kullanmasına) inanılmış olmasıdır. İnsanların günümüzden çok daha fazla şiddetle doğa olaylarının etkisine açık olduğu, doğa güçlerinin her birinin ayrı ayrı doğaüstü varlıklara dönüştüğü, her birine tanrı ve tanrıçalar olarak tapıldığı bu mitolojik dönemde; tanrısal ceza olarak algılanan afetlerden ve hastalıklardan korunmak için dualar edilmiş, ayinler düzenlenmiş, kurbanlar kesilmiş, tanrıdan gelen haberlerle kehanetlerde bulunulmuş, tanrı ve tanrıçalar adına tapınaklar yapılmış, yeryüzü merkezinin Efes'teki Artemis tapınağı olduğuna iman edilmiştir. Tapınaklar ve içinde düzenlenen ayinler bakımından Efes kenti, özellikle de İsis ve Artemis vaftiz ve günah itirafı ayinleri yoluyla, ruhani arınmanın ve tanrısal-ruhsal sahaya yükselmenin vazgeçilmez mekanları haline gelmiştir. Diğer taraftan, çarmıhta öldürüldükten sonra cehenneme inen tıpkı İsa gibi, tanrılar tarafından duasının kabul edilmesini kıskanan Bakhalar tarafından haksız yere ve insafsızca öldürüldüğü anda ölümler ülkesine ve ruhlar diyarına inen Orfeus'un tekrar dirilmesiyle matem yakarışları şenliğe dönüşür. Ancak, tıpkı Hıristiyan Kiliselerinde olduğu gibi, İsis ve Artemis tapınak ayinlerinde de, Orfeus ilahilerinde de esas tema değişmemiştir; günah itirafı yoluyla ruhun arındırılması ve tanrıyla barışarak sonsuz yaşama kavuşulması hepsinde de esas güdüyü oluşturmuştur. İti-rafta bulunarak ruhu arındırma ve tanrıyla barışma dogması Hıristiyanlıkta o denli önemlidir ki, itiraf ettirerek adalete ulaşma emeli, Ortaçağ Avrupasında kanonik yargılamanın temeli ve kutsal mahkemenin (Engizisyon) tek yöntemi haline gelmiştir.

Kaynakça

- Alvar J. *Romanising Oriental Gods : Myth, Salvation and Ethics in the Cults of Cybele, Isis and Mithras*, Brill, 2008
- Angus S. *The Mystery Religions : A Study in the religious Background*, Cambridge 1975
- Anonim *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Anlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, İstanbul, 2004
- Apuleius *The Isis Book: Metamorphoses*, Brill, 1975
- Apuleius *Altın Eşek*, İstanbul, 2007
- Burkert W. *İlkçağ Gizem Tapınakları*, İstanbul, 1999
- Blavatsky H.P. *Isis Unveiled*, London, 2010
- Carlille E.S. *The Isis*, London, 1954
- Champdor A. *Mısır'ın Ölümler Kitabı*, İstanbul, 2006
- Dürüşken Ç. *Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul, 2000
- Embry B.E. *Woman Thy Name is*, New York, 2002

- Ferguson E. *Baptism in the Early Church : History, Theology and Liturgy in the First Five Centuries*, Cambridge, 2009
- Freke T. ve Gandy P. *İsa'nın Gizemleri*, İstanbul, 2005
- Garbol P.S. *The Fallacious Confession*, New York, 2009
- Guthrie W.K.C. *Essays on the History of Religious*, Leiden, 1952
- Gündüz Ş. *Yaşayan Dünya Dinleri*, İstanbul, 2007
- Hornung E. *Ezoterik Mısır*, İstanbul, 2009
- Koester H. *History, Culture and Religion of the Hellenistic Age*, New York, 2004
- Küçük A. ve Tümer G. ve Küçük A. *Dinler Tarihi*, Ankara, 2009
- Lalleman P.J. *The Act of John : A Two Stage Initiation into Johannine Gnosticism*, Leaven, 1998
- Lasteyrie C. *The History of Auricular Confession: Religiously and Morally*, London, 1971
- Luck G. *Ancient Pathways and Hidden Pursuits*, New York, 2000
- Massey G. *Ancient Egypt: The Light of the World Vol.2*, London, 1907
- McCabe E.A. *An Examination of the Isis Cult with Preliminary Exploration into New Testament Studies*, Plymouth, 2008
- Pearson B.W.R. *Corresponding Sense: Paulus, Dialectic and Gadamer*, Brill, 2001
- Plutark *İsis ve Osiris*, İstanbul, 2006
- Polhill J.B. *Paulus and his Letters*, New York, 1982
- Robinson R. *The History of Baptism*, Boston, 1951
- Rose H.J. *Essays on the History of Religions*, Brill, 1956
- Sakioğlu M. *İsa Haçta Öldü Mü*, İstanbul, 2004
- Schwartz S. *Josephus and Judean Politics*, New York, 1985
- Schure E. *Büyük İnisyeler*, İstanbul, 1999
- Schure E. *Gizemler Kitabı : Eskiçağ Gizemleri*, Ankara, 2003
- Spinks B.D. *Early and Medieval Rituals and Theologies of Baptism : From The New Testament to The Council of Trend*, Burlington, 2009
- Wedderburn A.J.M. *Baptism and Resurrection*, Tübingen, 1987
- Weigall A. *Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik*, İstanbul, 2002
- Wild R.A. *Water in the Cultic Worship of Isis and Serapis*, Brill, 1994
- Witt R.E. *Isis in the Ancient World*, New York, 1997
- Vensus A.G. *Paths to the Divine : Ancient and Indian*, Washington, 2008
- Vernsel H.S. *Isis, Dionysos, Hermes Three Studies in Henotheism*, Brill, 1999
- Vernsel H.S. *Faith, Hope and Worship : Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, Leiden, 1981
- Voltaire *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, 1978
- Yilyah P. *The Message of the Kingdom : Is the Yahweh Seed*, Indiana, 2004